

Stefan Melnik

**ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ,
ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ,
ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ**

Εισαγωγική διάλεξη στο διεθνές συνέδριο «Ιδιοκτησιακά Δικαιώματα στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης - οι Εξελίξεις μετά την Διαδικασία Μετασχηματισμού», που οργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Φιλελεύθερο Φόρουμ asbl, με την υποστήριξη του Ιδρύματος για την Ελευθερία Friedrich Naumann (Βερολίνο, 13 Νοεμβρίου, 2009).

Εκδίδεται από το Ευρωπαϊκό Φιλελεύθερο Φόρουμ asbl με την υποστήριξη του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών (ΚΕΦΙΜ). Χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν ευθύνεται για το περιεχόμενο της έκδοσης. Απόψεις που εκφράζονται σε αυτήν την έκδοση ανήκουν αποκλειστικά και μόνο στους συγγραφείς. Δεν αντικατοπτρίζουν αναγκαστικά τις απόψεις του Ευρωπαϊκού Φιλελεύθερου Φόρουμ asbl.

Published by the European Liberal Forum asbl with the support of Liberty Forum of Greece. Funded by the European Parliament. The European Parliament is not responsible for the content of the publication. The views expressed in this publication are those of the authors alone. They do not necessarily reflect the views of the European Liberal Forum asbl.

Ευχαριστούμε το Ίδρυμα Friedrich Naumann, που μας επέτρεψε τη μετάφραση από το αρχικό κείμενο.

We wish to thank the Friedrich Naumann Foundation for Freedom, for the permission to translate the original publication.

Περιεχόμενα

1. Προβλήματα ιδιοκτησίας	3
2. Τι είναι η ιδιοκτησία	6
3. Οι Φιλελεύθεροι δίνουν έμφαση στην ατομική ιδιοκτησία	9
4. Η ατομική ιδιοκτησία ως κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης	11
5. Πρακτικά επιχειρήματα υπέρ της ατομικής ιδιοκτησίας και κατά της κατάργησής της	16
6. Η ατομική ιδιοκτησία και η σημασία της για ένα φιλελεύθερο όραμα της κοινωνίας	20
6.1. Ιδιοκτησία και ελευθερία	22
6.2. Ιδιοκτησία και δικαιώματα	23
6.3. Ιδιοκτησία, κοινωνία, και κράτος	25
6.4. Ιδιοκτησία και ειρήνη	26
6.5. Ιδιοκτησία και αρχή του νόμου	27
6.6. Ιδιοκτησία και φιλελεύθερη δημοκρατία	27
6.7. Ιδιοκτησία και οικονομία	28
7. Σύστημα χωρίς ατομική ιδιοκτησία δεν μπορεί να λειτουργήσει	31
8. Βασική βιβλιογραφία σχετικά με τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, και τη σημασία τους	33

1. Προβλήματα ιδιοκτησίας

Η ιδιοκτησία είναι μια λέξη, που οι άνθρωποι συνδέουν συχνά με τον πλούτο, κάτι που είναι σημαντικό για εκείνους που βρίσκονται σε καλύτερη θέση από τους περισσότερους. Η ιδιοκτησία συχνά συνδέεται με τον καπιταλισμό, και θεωρείται ως ένα από τα πικρά φρούτα της εκμετάλλευσης. Πολλοί αναρωτιούνται αν οι ιδιώτες θα έπρεπε να έχουν δικαίωμα ιδιοκτησίας σε μεγάλες εκτάσεις, ορυχεία, λίμνες, δάση, και τράπεζες. Πολλοί διαμορφωτές της κοινής γνώμης θεωρούν, ότι η ιδιοκτησία είναι ένα υλιστικό ενδιαφέρον, και ότι πρέπει να ασχοληθούμε περισσότερο με την προσφορά και με τη συμπόνια.

Η πολιτική συχνά καθοδηγείται, από μια αρνητική στάση απέναντι στην ιδιοκτησία. Είναι κακό να υπάρχουν μεγάλες διαφορές στον πλούτο. Πρέπει να υπάρχει κάτι λάθος με το σύστημα, αφού οι άνθρωποι είναι σε θέση να συσσωρεύουν μεγάλες ποσότητες πλούτου. Υπάρχουν ορισμένα πράγματα, που κανονικά ανήκουν σε όλους ή στο έθνος, και όχι στους ιδιώτες. Πράγματι, η ιδιοκτησία είναι πολύ συχνά ένα εμπόδιο που προξενεί αμηχανία, στην προσπάθεια για την υλοποίηση έργων, που θεωρούνται ευεργετικά για την κοινότητα ή την κοινωνία. Οι πολιτικοί έχουν λίγες τύψεις συνειδήσεως, όταν ρυθμίζουν ή θέτουν όρους για την ιδιοκτησία, φορολογώντας την υπερβολικά, ή ακόμη και απαλλοτριώνοντάς την για το γενικότερο καλό.

Υπάρχει μια μεγάλη παράδοση πίσω από τέτοιες συμπεριφορές, που χρονολογούνται από τα μέσα του 19ου αιώνα. Ο Pierre-Joseph Proudhon, υποστήριζε επιθετικά, ότι η ιδιοκτησία είναι κλοπή. Ο Καρλ Μαρξ και ο Φρίντριχ Ένγκελς στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο, προτείνουν την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας. Όμως η αρνητική στάση κατά της ιδιοκτησίας, δεν είναι μόνο παράδοση της Αριστεράς. Την συμμαρτίζουν και εκπρόσωποι άλλων κύριων πολιτικών τάσεων. Ο Henry George, προτεστάντης πολιτικός και πολιτικός οικονομολόγος, και ηγετική φυσιογνωμία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στις ΗΠΑ, ενώ ήταν πολέμιος του μαρξισμού, ένεκα της εγγενούς δικτατορικής τάσης του, ταυτόχρονα έκανε εκστρατεία για να γίνει η γη «κοινό αγαθό», και χαρακτήρισε τις μεθόδους με τις οποίες οι «πρώτες οικογένειες» της Αμερικής απέκτησαν τον πλούτο τους, ληστρικές. Πολλοί Φιλελεύθεροι πολιτικοί στον αγγλόφωνο κόσμο, εξέλαβαν τις ιδέες του ως πηγή έμπνευσης. Τέλος, πρέπει να θυμόμαστε, ότι ορισμένοι από τους γνωστότερους φιλελεύθερους στοχαστές, είχαν δείξει περιορισμένο ενθουσιασμό για την αξία της προστασίας της ιδιοκτησίας. Ο John Stuart Mill, ήθελε να τεθούν όρια στο ποσό, που κάποιος θα μπορούσε να κληρονομήσει και να κατέχει ως ιδιοκτήτης γης, όταν μια τέτοια κυριότητα δεν οδηγούσε σε βελτίωσή της. Αντιπροσωπεύει μια σχολή (αριστερού) φιλελευθερισμού, που εξαρτά το δικαίωμα της ιδιοκτησίας από μια δίκαιη κατανομή του πλούτου. Στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, ο John Rawls, που συχνά θεωρείται φιλελεύθερος φιλόσοφος, έκανε ένα βήμα περαιτέρω, και απέρριψε μια κατανομή του πλούτου και του εισοδήματος, καθοριζόμενη από την φυσική κατανομή ικανοτήτων και ταλέντων.

Φυσικά, λίγοι ήταν τόσο προσεκτικοί, όσο ήταν ο Προυντόν και άλλοι πολιτικοί φιλόσοφοι και οικονομολόγοι, στη διάκριση μεταξύ ιδιοκτησίας και κτήσης αγαθών. Για τους περισσότερους διαμορφωτές της κοινής γνώμης, ακαδημαϊκούς και καλλιτέχνες, οι δύο όροι ήταν εναλλάξιμοι. Η απόκτηση ιδιοκτησίας δεν ήταν παρά μια πτυχή κτητικότητας, ένα δυσάρεστο ανθρώπινο γνώρισμα. Ο Bertrand Russell πρόφερε την περίφημη φράση, ότι

«είναι η προκατάληψη για την κτήση αγαθών, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, που μας εμποδίζει να ζούμε ελεύθερα και με ευγένεια». Ο ψυχαναλυτής Erich Fromm, εξυμνούσε τις αρετές του «να είσαι» έναντι του «να έχεις». Το τραγούδι του Τζον Λέον *Imagine*, είναι μια δημοφιλής έκφραση του ίδιου συναισθήματος: «Φαντάσου να μην κατέχουμε τίποτα[...]. Φαντάσου όλους τους ανθρώπους να μοιράζονται όλον τον κόσμο [...]». Ένα άλλο παράδειγμα της διεισδυτικότητας των αρνητικών στάσεων στο λαϊκό πολιτισμό, είναι η σειρά επιστημονικής φαντασίας *Star Trek*, και οι πολλές παραφυσικές της, που εξιδανικεύουν τη ζωή χωρίς ιδιοκτησία: «μόνο πρωτόγονες κοινωνίες χρησιμοποιούν χρήματα». Τέτοιες ιδέες εξασκούν τεράστια επιρροή στην κοινή γνώμη - οι οποίες λόγω έλλειψης σχολικής εκπαίδευσης στις βασικές νομικές και οικονομικές έννοιες - γίνονται άμεσα και άκριτα αποδεκτές.

Τέτοιες ιδέες είχαν και συνεχίζουν να έχουν, μια βαθιά επίδραση στον κόσμο της πολιτικής. Οι κομμουνιστικές χώρες προχώρησαν στην κολεκτιβοποίηση της οικονομίας, και στην κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας, όπως την ξέρουμε. Υπήρχε χώρος για κάποια περιορισμένη ιδιωτική «περιουσία», και τίποτα περισσότερο. Το αποτέλεσμα δεν περιοριζόταν μόνον στις ακραίες παραλλαγές του σοσιαλισμού. Μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα, ήταν δυνατό σε ορισμένες σημαντικές μη-κομμουνιστικές χώρες, να αγνοείται το «δικαίωμα της ιδιοκτησίας», ως ανθρώπινο δικαίωμα. Έτσι, η αρχική έκδοση της Ευρωπαϊκής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, δεν περιλαμβάνει το δικαίωμα στην ιδιοκτησία. Ούτε συντάγματα δημοκρατιών, όπως η Ινδία και η Σρι Λάνκα, δεν περιλαμβάνουν το δικαίωμα αυτό. Η μαζική αναδιανομή έγινε αποδεκτός πολιτικός στόχος, σε ολόκληρη τη Δύση. Η απαλλοτρίωση περιουσιών, ζωντανών και πεθαμένων, από το κράτος, δεν εθεωρείτο σχεδόν ποτέ κλοπή, εφ' όσον τηρούντο τα προσχήματα. Οι λόγοι έπρεπε να είναι εύλογοι, και να μην αφαιρείτο μεγάλο κομμάτι. Πολλά συντάγματα- στη Λατινική Αμερική, για παράδειγμα- ακόμη απαγορεύουν, την ξεκάθαρη ιδιωτική ιδιοκτησία των φυσικών πόρων.

Υπήρξαν οπωσδήποτε, και ορισμένες διορθωτικές κινήσεις. Τα υπέρ και τα κατά της αναδιανομής και της κατάσχεσης, τώρα συζητούνται με μεγαλύτερη σοβαρότητα. Ορισμένες χώρες, όπως η Αυστρία και η Σουηδία, έχουν γίνει πιο «φιλικές με την ιδιοκτησία». Σημαντικό ρόλο έπαιξε η βελούδινη επανάσταση του 1989-1990, που οδήγησε σε πλήρη ανατροπή των πρώην κομμουνιστικών καθεστώτων. Οι φορείς χάραξης πολιτικής, στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, και στις χώρες της Ανατολικής Ασίας, όπως η Κίνα και το Βιετνάμ, σήμερα αναγνωρίζουν τη σημασία των ασφαλών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, και έχουν νομοθετήσει και ενθαρρύνει την ιδιωτικοποίηση, αναλόγως. Παρά τις σχετικά νέες εξελίξεις, εξακολουθεί να υπάρχει σκεπτικισμός, ακόμη και μεταξύ των φιλελευθέρων. Είναι δυνατόν ακόμη και σήμερα - στο Ηνωμένο Βασίλειο - να δημοσιεύεται ένα λεξικό της φιλελεύθερης σκέψης, χωρίς αναφορά στην ιδιοκτησία.¹

Οι στάσεις αλλάζουν, αλλά οι μεταβολές είναι αργές. Για πολλούς, η ιδιοκτησία εξακολουθεί να είναι ανάθεμα, και παρά τα πλεονεκτήματά της στον πραγματικό κόσμο, θεωρείται ότι απευθύνεται στα βασικά συναισθήματα. Είναι αυτή η παράδοση αξιόπιστη, είναι καλή; Για

¹ Duncan Brack and Ed Randall (eds), *Dictionary of Liberal Thought*, London: Politico's Publishing, 2007.

ποιούς λόγους η ιδιοκτησία ως έννοια, επέζησε της κριτικής; Υπάρχει κάτι σχετικά με την ιδιοκτησία, που έχουμε παραβλέψει;

Στις σελίδες που ακολουθούν, θα προσπαθήσω να σκιαγραφήσω τη συμβατική φιλελεύθερη προσέγγιση στην ιδιοκτησία, και ειδικότερα την ατομική ιδιοκτησία, και θα προσπαθήσω να δείξω, γιατί η ιδιοκτησία είναι τόσο σημαντική για την κοινωνία και για την οικονομική πρόοδο. Πρώτα απ' όλα θα δούμε τί είναι ιδιοκτησία, προτού προχωρήσουμε να περιγράψουμε ποιά είναι τα πλεονεκτήματα ενός πολιτικού και οικονομικού συστήματος, που προστατεύει την ιδιοκτησία.

2. Τι είναι η ιδιοκτησία

Η ιδιοκτησία είναι μια σφαιρική έννοια, που δεν σημαίνει απλώς γη και τα κτίρια που θα μπορούσαν να βρίσκονται επί της εν λόγω έκτασης, όπως η κοινή χρήση του όρου μπορεί συχνά να υπονοεί. Είναι οτιδήποτε οι άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιήσουν, να ελέγξουν, ή να διαθέσουν, που νομικά τους ανήκει. Η ιδιοκτησία αντιπροσωπεύει πάντα την κυριότητα κάτι συγκεκριμένου, όπως είναι ένα σπίτι, μια δουλειά, ένας λογαριασμός ταμειυτηρίου, ένα ρολόι, ή ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, που προστατεύεται από το νόμο.

Υπάρχουν, φυσικά, διάφοροι τύποι και κατηγοριοποιήσεις ιδιοκτησίας. Μπορούμε να διακρίνουμε μεταξύ ακίνητης ιδιοκτησίας, ιδιαίτερα γης, και άλλες μορφές ιδιοκτησίας, που ονομάζεται κινητή ή προσωπική ιδιοκτησία. Η ακίνητη ιδιοκτησία αφορά εκτάσεις και βελτιώσεις τους (οτιδήποτε έχει προστεθεί στη γη, που αυξάνει την αξία της, πχ κτίρια).

Η διάκριση μεταξύ ακίνητης ιδιοκτησίας από τη μια πλευρά, και κινητής ή προσωπικής ιδιοκτησίας από την άλλη, είναι σημαντική. Η ακίνητη ιδιοκτησία μπορεί να είναι υποθηκευμένη, και ο δανειστής, μέσω της συναλλαγής, αποκτά δικαιώματα τα οποία μπορεί να εξασκήσει με σχετική ευκολία. Η γη ή τα επ' αυτής κτίσματα, δεν μπορούν να μετακινηθούν. Είναι πολύ πιο δύσκολο να εξασφαλιστεί ένα δάνειο με ένα κινητό αντικείμενο ως ενέχυρο (π.χ. ένα αυτοκίνητο ή μια τηλεόραση), διότι ο οφειλέτης μπορεί εύκολα να το αφαιρέσει ή να το αποκρύψει, όταν το αναζητήσει ο πιστωτής.

Μια άλλη διάκριση είναι, μεταξύ υλικών και άυλων πόρων. Η ενσώματη ιδιοκτησία, περιλαμβάνει πράγματα όπως ακίνητα, αυτοκίνητα, έπιπλα, είδη ένδυσης, και κατοικίδια ζώα. Παραδείγματα άυλης ή αφηρημένης ιδιοκτησίας, περιλαμβάνουν τραπεζικούς λογαριασμούς, μετοχές, ομόλογα, και πνευματική ιδιοκτησία (π.χ., διπλώματα ευρεσιτεχνίας, πνευματικά δικαιώματα, και εμπορικά σήματα). Η διάκριση είναι επίσης μεγάλης σημασίας, λόγω της σχετικής ευκολίας εξασφάλισης δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, για υλικά ή φυσικά αντικείμενα, και τις συχνές δυσκολίες που συναντούν οι πιστωτές να κάνουν το ίδιο, για ορισμένα άυλα στοιχεία. Υπάρχει μια έντονη αντιπαράθεση μεταξύ Φιλελευθέρων, σχετικά με το αν τα δικαιώματα σε μια μορφή άυλης ιδιοκτησίας, της πνευματικής ιδιοκτησίας, θα πρέπει να είναι τα ίδια, με εκείνα που αφορούν την ιδιοκτησία φυσικών πραγμάτων.

Τέλος, σημαντική είναι η διάκριση μεταξύ της παραγωγικής ιδιοκτησίας, το είδος που μπορεί να δημιουργήσει περισσότερη ιδιοκτησία, όπως στην περίπτωση της γης και του κεφαλαίου, και της προσωπικής ιδιοκτησίας, που χρησιμοποιείται ή καταναλώνεται. Όταν συζητούνται οι οικονομικές επιπτώσεις της ιδιοκτησίας, εννοούμε συνήθως παραγωγική ιδιοκτησία.

Η ιδιοκτησία, όπως έχω ήδη υπαινιχθεί παραπάνω, διαφέρει από την «κατοχή αγαθών», ένας όρος που συχνά και κακώς χρησιμοποιείται ως συνώνυμο για την ιδιοκτησία. Η κατοχή αγαθών αναφέρεται στον φυσικό έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων, χωρίς επίσημο τίτλο επ' αυτών. Δηλαδή, είναι κυριότητα, που δεν προστατεύεται από το νόμο. Η άτυπη ιδιοκτησία μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια αυτή, ως κατοχή. Η διάκριση μεταξύ της ιδιοκτησίας και της κατοχής (ή άτυπης ιδιοκτησίας), είναι πάρα πολύ σημαντική. Η πρώτη αναγνωρίζεται επισήμως και προστατεύεται από το νόμο, και αυτό δίνει στον έχοντα την

κυριότητα, σημαντικά οικονομικά πλεονεκτήματα, που δεν ισχύουν για την δεύτερη. Αυτό είναι κάτι που ο Hernando de Soto επισημαίνει στο πρωτοποριακό του βιβλίο, *Το Μυστήριο του Κεφαλαίου*.

Θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή σας, και σε ορισμένα άλλα σημαντικά χαρακτηριστικά της έννοιας της ιδιοκτησίας:

Ένα είναι ο αποκλεισμός. Δικαιώματα και υποχρεώσεις, που συνδέονται με την ιδιοκτησία, έχουν πραγματικό νόημα, μόνον εφόσον μπορούν να αποδοθούν σε συγκεκριμένα άτομα, ή οντότητες που απαρτίζονται από άτομα, με αποκλεισμό όλων των άλλων. Δεν μπορείτε να πουλήσετε ή να δανείσετε κάτι, αν δεν έχετε το δικαίωμα να το κάνετε μόνον εσείς και κανένας άλλος. Είναι αδύνατον να καθορισθεί ποιός είναι υπεύθυνος για τη χρήση ενός αντικειμένου, αν δεν μπορεί να προσδιορισθεί με ακρίβεια, η κυριότητα του αντικειμένου.

Ένα άλλο είναι, η αδυναμία χάραξης μιας διαχωριστικής γραμμής, ανάμεσα στην κυριότητα του εαυτού και στην κυριότητα επί των και άυλων αγαθών. Ο όρος κυριότητα περιλαμβάνει τα πάντα, που κανονικά ανήκουν σε ένα πρόσωπο, συμπεριλαμβανομένων της ζωής και της ελευθερίας. Μπορείς να είσαι κύριος ιδιοκτησίας, μόνο αν ο ίδιος είσαι ελεύθερος να το πράξεις. Αυτό έχει επίσης σημασία, στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Μπορείς να έχεις κυριότητα των σκέψεων και των εφευρέσεών σου, μόνο αν είσαι ελεύθερος να το πράξεις και μπορείς να επιβάλλεις τα κατάλληλα «δικαιώματα». Αυτό το συνεχές, μεταξύ εαυτού και ανηκόντων αντικειμένων, πηγαίνει πίσω στον John Locke και τις απαρχές της συστηματικής σκέψης, σχετικά με το θέμα της ιδιοκτησίας. Ο John Locke υποστήριξε το 1689, ότι «κάθε άνθρωπος είναι ιδιοκτήτης του προσώπου του: εδώ δεν διαθέτει κανείς κανένα δικαίωμα, παρά μόνον αυτός ο ίδιος», προτού προχωρήσει στην εξής διατύπωση: «Ο μόχθος του σώματός του, και η εργασία των χεριών του, μπορούμε να πούμε, του ανήκουν αυτοδίκαια. Οτιδήποτε αποσπά ο άνθρωπος από την φυσική του κατάσταση, αναμειγνύοντας με αυτό το μόχθο του, και συνδέοντάς το έτσι με κάτι δικό του, το καθιστά με την ενέργεια αυτή, ιδιοκτησία του».²

Η *τεκμηρίωση* είναι μια άλλη σημαντική και κεντρική πτυχή της ιδιοκτησίας, όπως τονίζεται από τον Περουβιανό οικονομολόγο Hernando de Soto. Μπορεί να έχει τη μορφή τίτλου (στην περίπτωση της ακίνητης περιουσίας), εγγραφής (π.χ., στην περίπτωση των αυτοκινήτων), πιστοποιητικού, λογαριασμού, ή απόδειξης, για να αναφέρουμε μερικά μόνο παραδείγματα. Όλα χρησιμεύουν για να αποδειχθεί η κυριότητα. Αυτή η τεκμηρίωση, αν πρόκειται να εκπληρώσει τη λειτουργία της ως απόδειξη, πρέπει να είναι «εύληπτη» (διαφανής και εύκολη στην χρήση), και εύκολα προσβάσιμη, από τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Έτσι, συνοψίζοντας, η ιδιοκτησία αναφέρεται, στο αποκλειστικό έναντι όλων, δικαίωμα του ιδιοκτήτη ή των ιδιοκτητών, που είναι δεόντως τεκμηριωμένο, επισήμως αναγνωρισμένο από δημόσια αρχή, και προστατευόμενο από το νόμο, τόσο για την εκμετάλλευση υλικών ή άυλων περιουσιακών στοιχείων, καθώς και για την διάθεσή τους μέσω πώλησης ή άλλου τρόπου. Επομένως, η ιδιωτική ιδιοκτησία μπορεί να μεταβιβαστεί μόνο με τη συγκατάθεση του ιδιοκτήτη της, και σύμφωνα με το νόμο.

² Two Treatises of Government, 1689, ed. by Thomas Hollis (London: A. Millar et al., 1764), Book 2: Of Civil-Government, Chapter V, § 27.

Όταν μιλάμε για τα δικαιώματα ιδιοκτησίας αναφερόμαστε στα εξής:

- α) χρήση, και έλεγχος της χρήσης της ιδιοκτησίας
- β) ωφέλεια (παραδείγματα: μεταλλευτικά δικαιώματα, ενοίκια, τόκοι)
- γ) μεταβίβαση ή πώλησή της
- δ) αποκλεισμός όλων των άλλων από αυτήν.

3. Οι Φιλελεύθεροι δίνουν έμφαση στην ατομική ιδιοκτησία

Οι Φιλελεύθεροι τονίζουν ότι η ιδιοκτησία πρέπει να σημαίνει ατομική ιδιοκτησία. Πράγματι, όταν οι Φιλελεύθεροι γράφουν για ιδιοκτησία, συχνά υποθέτουν, ότι ο όρος ιδιοκτησία κανονικά αναφέρεται σε ατομική ιδιοκτησία, και ότι οποιαδήποτε άλλη μορφή ιδιοκτησίας, «κρατική», «δημόσια», ή «κοινοτική» ιδιοκτησία, είναι κάτι εντελώς διαφορετικό.

Είναι σημαντικό ότι η ιδιοκτησία μπορεί να αποδίδεται σε μια πραγματική οντότητα, και όχι σε μια αφηρημένη. Ένα άτομο ή μια εταιρεία (που διοικείται από μια ομάδα ατόμων), είναι πραγματικές οντότητες. Το «κοινό» και το «κράτος» είναι αφαιρέσεις, ή μπορούμε να πούμε, ότι είναι φορείς διαφορετικής φύσεως. Είναι πιο δύσκολο να τους αποδώσει ουσιαστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις, που αφορούν την ιδιοκτησία.

Οι Φιλελεύθεροι έχουν πλήρη επίγνωση των προβλημάτων που προκύπτουν, όταν η κυριότητα δεν μπορεί να καθορισθεί με απλό τρόπο. Ο Βρετανός οικονομολόγος και πολιτικός Samuel Brittan, εκτιμά ότι όταν δεν υπάρχει κυριότητα, όπως στην περίπτωση «του εναέριου χώρου, της ευχάριστης θέας, ή του βυθού του ωκεανού», δεν υπάρχει αγορά, και «εκμεταλλευτές και καταστροφείς μπορούν να ξεφεύγουν χωρίς να πληρώνουν κάποιο τίμημα». Με την ιδιοκτησία που δεν είναι ατομική, τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τη χρήση της, είναι παρόμοια: «Όταν η κοινότητα έχει υπό κάποια έννοια την κυριότητα πόρων, όπως οι εθνικοί δρόμοι, επιφέρει βλάβη αν δεν συμπεριφέρεται σαν ιδιοκτήτης, αλλά επιτρέπει την 'δωρεάν', και ως εκ τούτου σπάταλη, χρήση των εν ανεπαρκεία αγαθών. Αντικοινωνικά δεν είναι τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, αλλά η απουσία τους».

Η έννοια της ατομικής ιδιοκτησίας, αντίθετα, είναι πολύ πιο σαφής, υπό την έννοια ότι υπάρχουν άμεσες σχέσεις μεταξύ του ιδιοκτήτη και του αντικειμένου της ιδιοκτησίας, και ότι ο ιδιοκτήτης είναι άμεσα υπεύθυνος για τη χρήση αυτού του αντικειμένου. Ο ορισμός, η οριοθέτηση, η τεκμηρίωση, και νομική προστασία της ιδιοκτησίας, είναι όλα εκ του περισσού, αν δεν υπάρχει ατομική ιδιοκτησία. Έχουν νόημα μόνον, αν η περιουσία ανήκει σε ιδιωτικούς φορείς, και μάλιστα σε πολλούς από αυτούς. Χωρίς ιδιωτική κυριότητα, θα ήταν αδύνατο στα ανθρώπινα όντα να θεσπίσουν και να διασφαλίσουν τα δικαιώματά τους, και ως εκ τούτου την ελευθερία τους. Αυτό είναι ένα επιχείρημα, στο οποίο θα επανέλθω αργότερα.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος για τους Φιλελεύθερους είναι, ότι η ατομική ιδιοκτησία, σθεναρά επιβαλλόμενη, έχει επιπλέον σημαντικές ιδιότητες, εκτός από το αποκλειστικό δικαίωμα της επιλογής της χρήσης ενός πόρου, όπως επισημαίνει ο οικονομικός φιλόσοφος Armen A. Alchian. Μία είναι, το αποκλειστικό δικαίωμα στις *υπηρεσίες του πόρου*. «Έτσι, για παράδειγμα, ο ιδιοκτήτης ενός διαμερίσματος με πλήρη δικαιώματα ιδιοκτησίας στο διαμέρισμα, έχει το δικαίωμα να καθορίζει, αν θα το εκμισθώσει και σε ποιόν, αν θα κατοικήσει ο ίδιος, ή θα το χρησιμοποιήσει με οποιονδήποτε άλλον ειρηνικό τρόπο [...]. Αν ο ιδιοκτήτης νοικιάζει το διαμέρισμα, έχει επίσης το δικαίωμα σε όλες τις προσόδους της ενοικίασης [...]». Μια άλλη είναι, το δικαίωμα να ανταλλάξει τον πόρο με αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους. Η «ατομική ιδιοκτησία περιλαμβάνει το δικαίωμα της

διαπραγμάτευσης, ενοικίασης, ή πώλησης, οποιουδήποτε τμήματος των δικαιωμάτων, με ανταλλαγή ή δωρεά, σε οποιαδήποτε τιμή καθορίζει ο ιδιοκτήτης (εφόσον κάποιος είναι πρόθυμος να πληρώσει την τιμή αυτή). Αν δεν μου επιτρέπεται να αγοράσω κάποιο από τα δικαιώματά σου, και ως εκ τούτου δεν σου επιτρέπεται να πωλήσεις δικαιώματα σε μένα, το δικαίωμα ιδιοκτησίας μειώνεται». Αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του δικαιώματος στην ατομική ιδιοκτησία, και μαζί παρέχουν έναν τεράστιο αριθμό επιλογών, όσον αφορά την χρήση της ιδιοκτησίας. Περιορισμοί σχετικά με οποιαδήποτε από αυτές τις επιλογές, αποτελούν περιορισμό της ατομικής ιδιοκτησίας.

4. Η ατομική ιδιοκτησία ως κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης

Μπορούν να μετρηθούν οι επιπτώσεις της ισχυρής προστασίας της ατομικής ιδιοκτησίας; Αυτό είναι ένα σημαντικό ζήτημα, διότι δεν υπάρχει νόημα να επιχειρηματολογούμε για τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, αν δεν μπορεί να αποδειχθεί ότι έχει ευεργετικές επιδράσεις, για τα άτομα και για την κοινωνία στο σύνολό της. Υπάρχει ένας τεράστιος όγκος ανεπίσημων στοιχείων, για τα οφέλη της ατομικής ιδιοκτησίας, αλλά υπάρχουν επίσης και εμπειρικές μελέτες, που αποδεικνύουν σαφώς, ότι αν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας δεν αναγνωρίζονται, ελλείπουν, ή δεν είναι αρκούντως ανεπτυγμένα, το επίπεδο τόσο της οικονομικής ελευθερίας όσο και της οικονομικής ευημερίας, είναι χαμηλό. Δεδομένης της εμπειρίας των κομμουνιστικών χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, και πολλών αυταρχικών αναπτυσσόμενων χωρών, αυτό είναι κάτι αναμενόμενο.

Στο *Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας*, ο παράγοντας «δικαιώματα ιδιοκτησίας»

*«μετρά το βαθμό στον οποίο η νομοθεσία μιας χώρας προστατεύει τα δικαιώματα ατομικής ιδιοκτησίας, και τον βαθμό στον οποίο η κυβέρνηση επιβάλλει αυτούς τους νόμους. Επίσης, αξιολογεί την πιθανότητα απαλλοτρίωσης της ατομικής ιδιοκτησίας, και αναλύει την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, την ύπαρξη διαφθοράς εντός του δικαστικού σώματος, καθώς και την δυνατότητα των ατόμων και των επιχειρήσεων στην επιβολή των συμβάσεων. Όσο πιο σίγουρη είναι η νομική προστασία της ιδιοκτησίας, τόσο υψηλότερη είναι η βαθμολογία μιας χώρας. Ομοίως, όσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες κυβερνητικής απαλλοτρίωσης της ιδιοκτησίας, τόσο χαμηλότερη είναι η βαθμολογία μιας χώρας [...]».*³

Το δικαίωμα ιδιοκτησίας είναι μία από τις 10 οικονομικές ελευθερίες. Οι υπόλοιπες εννέα είναι η ελευθερία των επιχειρήσεων, η ελευθερία του εμπορίου, η φορολογική ελευθερία, το μέγεθος της κυβέρνησης, η νομισματική ελευθερία, η ελευθερία των επενδύσεων, η χρηματοπιστωτική ελευθερία, η ελευθερία από την διαφθορά, και η ελευθερία της εργασίας, στις οποίες δίνεται εξίσου το ίδιο βάρος.

Η περισσότερη οικονομική ελευθερία πάει χέρι-χέρι, με υψηλότερα επίπεδα βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, με υψηλότερα επίπεδα ανθρώπινης ανάπτυξης, και με χαμηλότερη ανεργία, για να αναφέρω μόνο μερικούς δείκτες της επιτυχούς ανάπτυξης. Το επίπεδο προστασίας της ατομικής ιδιοκτησίας, είναι ταυτόχρονα ένας καλός δείκτης του επιπέδου της οικονομικής ελευθερίας, που απολαμβάνουν οι πολίτες μιας χώρας. Τα αποτελέσματα για το 2009 δείχνουν, ότι οι 15 χώρες που είναι οικονομικά πιο ελεύθερες, έχουν βαθμολογίες από 90 και άνω (με άριστα το 100), για τα αντίστοιχα περιβάλλοντα ιδιοκτησίας τους.

Στο αντίθετο άκρο του πίνακα, οι 15 λιγότερο ελεύθερες χώρες, είχαν βαθμολογηθεί με 30 ή λιγότερο, με 11 εξ αυτών να βαθμολογούνται κάτω από το 10.⁴ Το γεγονός αυτό ίσως δεν

³ 2009 Index of Economic Freedom, Washington: Heritage Foundation & New York: Wall Street Journal, 2009 p. 44

⁴ Ibid, pp. 6 & 10.

εκπλήσσει, επειδή η καταπάτηση των ελευθεριών των άλλων, αποτελεί στην πραγματικότητα καταπάτηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας τους. Έτσι, για παράδειγμα, η καταπάτηση της οικονομικής ελευθερίας, αποτελεί περιορισμό του δικαιώματος ιδιοκτησίας επί των σχετικών περιουσιακών στοιχείων.

Ο Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας, σημειώνει μια μεγάλη πτώση στις βαθμολογίες για τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα, με την πάροδο του χρόνου από τότε που εγκαινιάστηκε το 1995, το οποίο βεβαιώνει τον επείγοντα χαρακτήρα της αντιμετώπισης των θεμάτων, που αφορούν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα στις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως:

«Η μεγάλη πτώση του μέσου όρου των αποτελεσμάτων, για την συνιστώσα της οικονομικής ελευθερίας, που μετρά τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και σεβασμού του κράτους δικαίου, είναι ανησυχητική. Η πλειονότητα των χωρών του κόσμου, βαθμολογείται κάτω από το 50, για τα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Κάποιες χώρες με καλύτερες επιδόσεις είναι γύρω στο 70, και αυτές με την καλύτερη οικονομική επίδοση παίρνουν 90 ή παραπάνω, γι' αυτήν την παράμετρο. Οι 20 χώρες των οποίων η βαθμολογία σε αυτή τη συνιστώσα, βελτιώθηκε κατά τη διάρκεια ζωής του Δείκτη, έχουν δει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους, να αυξάνεται περίπου κατά το διπλάσιο, σε ποσοστό άνω του 3,5 τοις εκατό ανά έτος, σε σύγκριση με τις χώρες, που η βαθμολογία τους των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, μειώθηκε».⁵

Ο δείκτης της Παγκόσμιας Οικονομικής Ελευθερίας⁶ (*Economic Freedom of the World*), παράγει παρόμοια αποτελέσματα. Τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα, είναι ένας από τους πέντε βασικούς τομείς, που ο δείκτης επιχειρεί να μετρήσει. Εδώ και πάλι, οι βαθμολογίες αντιστοιχούν με το συνολικό σκορ για την οικονομική ελευθερία. Οι χώρες με χαμηλές βαθμολογίες για τη νομική δομή και την ασφάλεια των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, είχαν συνήθως κατώτατες βαθμολογίες και για την οικονομική ελευθερία. Εκείνες με υψηλές βαθμολογίες, ήταν χώρες που απολαμβάνουν υψηλά επίπεδα οικονομικής ελευθερίας. Οι συγγραφείς σχολιάζουν ότι:

«Η ελευθερία ανταλλαγής [...] δεν έχει νόημα, αν οι ιδιώτες δεν διαθέτουν διασφαλισμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένων των καρπών της εργασίας τους. Όταν τα άτομα και οι επιχειρήσεις, έχουν έλλειψη εμπιστοσύνης ότι οι συμβάσεις θα είναι εκτελεστές, και θα προστατεύονται οι καρποί των παραγωγικών προσπαθειών τους, το κίνητρό τους να ασκούν παραγωγική δραστηριότητα, διαθρώνεται. Ίσως περισσότερο από κάθε άλλον, ο τομέας αυτός είναι απαραίτητος για την αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Χώρες με μεγάλες

⁵ 2009 Index of Economic Freedom, p. 21.

⁶ Economic Freedom of the World 2008 Annual Report, Vancouver: Fraser Institute and Economic Freedom Network, 2008. Digital version available from: www.freetheworld.com, pp. 185-6.

ελλείψεις σε αυτόν τον τομέα, είναι απίθανο να ευημερήσουν, ανεξαρτήτως των πολιτικών τους στους άλλους τέσσερις τομείς».⁷

Τα αποτελέσματα του 2009 του International Property Rights Index (IPRI), παρακολουθούν τους γενικότερους δείκτες οικονομικής ελευθερίας. Συγκρίνονται οι αποδόσεις 115 χωρών, που αντιπροσωπεύουν το 96% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Ένα σύνολο δέκα μεταβλητών περιλαμβάνονται στο δείκτη, οι οποίες χωρίζονται σε τρεις κύριες συνιστώσες:⁸

1) Νομικό και Πολιτικό Περιβάλλον (LP)

- Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης
- Πολιτική σταθερότητα
- Κράτος δικαίου
- Έλεγχος της διαφθοράς

2) Φυσικά Δικαιώματα Ιδιοκτησίας (PPR)

- Προστασία των φυσικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας
- Μητρώα ιδιοκτησίας
- Πρόσβαση σε δάνεια

3) Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (IPR)

- Προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
- Προστασία για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας
- Πειρατείας των πνευματικών δικαιωμάτων

IPRI quintiles	Average GDP per capita
Top 20%	\$ 39,991
2 nd quintile	\$ 23,982
3 rd quintile	\$ 11,748
4 th quintile	\$ 4,891
Bottom 20%	\$ 4,341

Ο IPRI δείχνει ότι ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της (ιδιωτικής) περιουσίας, αποτελεί το ίδιο, έναν καλό δείκτη οικονομικής απόδοσης: όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο προστασίας, τόσο μεγαλύτερο το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, και το αντίστροφο.⁹

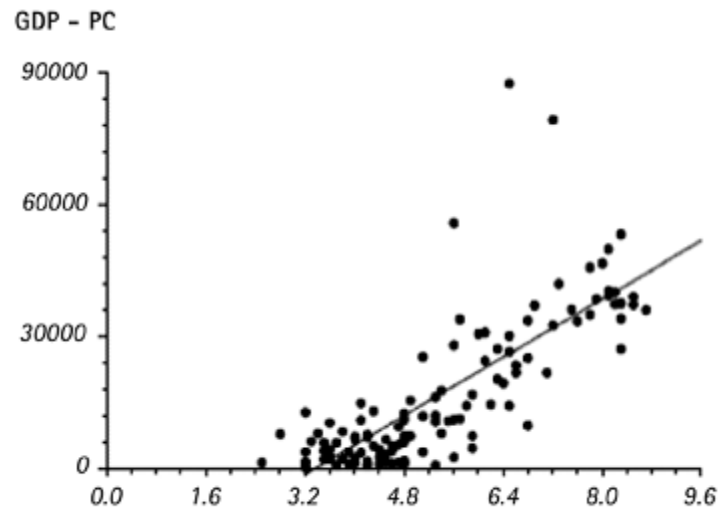
Μια ματιά στον επόμενο Πίνακα, δείχνει ότι οι χώρες με την υψηλότερη βαθμολογία, είναι φιλελεύθερες δημοκρατίες - όπως θα περίμενε κανείς δεδομένης της σχέσης που αποδίδεται μεταξύ ατομικής ιδιοκτησίας, ελευθερίας, και δημοκρατίας - και ταυτόχρονα με υψηλό επίπεδο ευημερίας. Στην άλλη άκρη του Πίνακα, υπάρχουν οι χώρες που αντιμετωπίζουν τεράστιες δυσκολίες, όχι μόνο σε επίπεδο δημοκρατίας, αλλά και από άποψη πολιτικής σταθερότητας, και οικονομικών επιδόσεων.

⁷ Ibid, p. 6.

⁸ International Property Rights Index 2009 Report, op. cit., p. 15.

⁹ International Property Rights Index 2009 Report, op. cit., p. 29

Δικαιώματα ιδιοκτησίας και ΑΕΠ: η σχέση μεταξύ IPRI και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (με την καμπύλη)

Source: International Property Rights Index 2009 Report, op. cit., p. 29.

Countries by overall IPRI rankings: best and worst scorers

Rank	Country	IPRI	Rank	Country	IPRI
1	Finland	8,7	94	Nepal	3,9
2	Netherlands	8,5		Montenegro	3,9
	Denmark	8,5	96	Cameroon	3,8
4	New Zealand	8,3		Macedonia	3,8
	Sweden	8,3	98	Ethiopia	3,7
	Germany	8,3		Armenia	3,7
	Norway	8,3	100	Serbia	3,6
8	Switzerland	8,2		Nicaragua	3,6
	Australia	8,2		Bolivia	3,6
10	Austria	8,1		Moldova	3,6
	Iceland	8,1	104	Albania	3,5
	Singapore	8,1		Nigeria	3,5
13	Ireland	8,0		Paraguay	3,5
14	Canada	7,9	107	Azerbaijan	3,4
15	United Kingdom	7,8	108	Bosnia-Herzegovina	3,3
	United States	7,8	109	Chad	3,2
17	Japan	7,6		Venezuela	3,2
18	Belgium	7,5		Guyana	3,2
19	Hong Kong	7,3		Burundi	3,2
20	France	7,2		Zimbabwe	3,2
	Luxembourg	7,2	114	Angola	2,8
22	Portugal	7,1	115	Bangladesh	2,5

Source: International Property Rights Index 2009 Report, op. cit., p. 20.

Οι μελέτες που αναφέρονται, δεν καθιερώνουν αιτιώδεις σχέσεις. Τονίζουν τάσεις. Αλλά ο τρόπος με τον οποίο η προστασία της ιδιοκτησίας πηγαίνει χέρι-χέρι, με καλές οικονομικές επιδόσεις, σίγουρα δεν είναι απλή σύμπτωση.

Υπάρχουν πολλοί άλλοι τρόποι για τη θέσπιση ποσοτικών σχέσεων μεταξύ δικαιώματος ιδιοκτησίας και οικονομικών στόχων, που υποστηρίζουν τα φιλελεύθερα επιχειρήματα υπέρ της προστασίας και της ενίσχυσης της προστασίας της ατομικής ιδιοκτησίας. Θα ήθελα μόνο να επισημάνω δύο τομείς, στους οποίους τα αποδεικτικά στοιχεία για τις ευεργετικές επιδράσεις των δικαιωμάτων ατομικής ιδιοκτησίας, ή τις ολέθριες επιπτώσεις της έλλειψής τους, είναι συντριπτικά:

Ένα παράδειγμα για τα ευεργετικά αποτελέσματα της ατομικής ιδιοκτησίας, που συχνά αναφέρονται και είναι εμπειρικά μετρήσιμα, είναι αυτό της διατήρησης των αλιευτικών και των δασοκομικών πηγών. Εκεί που οι πόροι αυτοί, δεν είναι ή δεν ανήκουν πια στην κοινή ιδιοκτησία, τα αποτελέσματα είναι σημαντικά. Στις χώρες που έχουν συστήσει δικαιώματα αλιείας εντός των 200 μιλίων ζωνών τους, με τη μορφή των *ατομικών μεταβιβάσιμων ποσοστώσεων* (ΑΜΠ), τα αποθέματα ιχθύων έχουν αναγεννηθεί και αναπτυχθεί. Δύο αξιοσημείωτα παραδείγματα τέτοιων λειτουργούντων συστημάτων, είναι αυτά της Νέας Ζηλανδίας και της Ισλανδίας. Αντίθετα, στο συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος των θαλασσών και των ωκεανών του κόσμου, όπου δεν έχουν εφαρμοστεί δικαιώματα ιδιοκτησίας, τα αποθέματα των ψαριών βρίσκονται σε κατακόρυφη πτώση. Ομοίως, σε πολλές χώρες όπου τα δάση είναι ιδιόκτητα, η δασοκάλυψη έχει αυξηθεί κατά τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, ενώ η κοινής ή κρατικής ιδιοκτησίας δασική κάλυψη, σε τροπικές περιοχές για παράδειγμα, έχει μειωθεί κατακόρυφα.¹⁰

Ο Hernando de Soto επιχειρήσε να εκτιμήσει το κόστος της έλλειψης επισημοποιημένων ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, μια τυπική κατάσταση στις αναπτυσσόμενες χώρες. Υπολόγισε ότι η συνολική αξία της ακίνητης περιουσίας που κατέχεται, αλλά δεν ανήκει νομικά, από τους φτωχούς του Τρίτου Κόσμου και των πρώην κομμουνιστικών χωρών, είναι τουλάχιστον 9,3 τρισεκατομμύρια δολάρια, περίπου το διπλάσιο από το σύνολο του κυκλοφορούντος χρήματος στις ΗΠΑ, ή σχεδόν όσο και η συνολική αξία όλων των εταιρειών που είναι εισηγμένες στα κύρια χρηματιστήρια του κόσμου, στις είκοσι περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες. Είναι περισσότερο από είκοσι φορές του συνόλου των άμεσων ξένων επενδύσεων σε όλες αυτές τις χώρες, στα 10 χρόνια μετά το 1989. Αυτά είναι τεράστια περιουσιακά στοιχεία στο πλαίσιο της ανάπτυξης, εφόσον μπορούν να κινητοποιηθούν.

¹⁰ For an overview of the subject, see Johan Norberg, Use it or lose it - The environmental case for property rights. Paper presented at "Freedom, Commerce and Peace, A regional Agenda", Tbilisi, Georgia, 27 October 2006; accessed: 30.12.2007, available under <http://www.johannorberg.net/?page=articles&articleid=155>.

5. Πρακτικά επιχειρήματα υπέρ της ατομικής ιδιοκτησίας και κατά της κατάργησής της

Υπάρχουν μια σειρά από επιχειρήματα για την υπεράσπιση της ιδιοκτησίας, που βοηθούν να εξηγηθούν αποτελέσματα, όπως αυτά που παρουσιάζονται στην προηγούμενη ενότητα. Επιπλέον, υπάρχει ένας αριθμός επιχειρημάτων, που δείχνουν τη σημασία της ατομικής ιδιοκτησίας, για το είδος της κοινωνίας που θέλουν οι φιλελεύθεροι, και της εγγενούς αξίας της ατομικής ιδιοκτησίας για τα ανθρώπινα όντα, χωρίς να χρειάζεται να εξετάσει κανείς τα οικονομικά οφέλη της. Τα τελευταία αφορούν το είδος των επιχειρημάτων, που ο τραγουδιστής και συνθέτης Frank Zappa θα έπρεπε να είχε στο μυαλό του, όταν είπε ότι «ο κομμουνισμός δεν λειτουργεί, επειδή οι άνθρωποι θέλουν να έχουν τα δικά τους πράγματα». Ένας πολιτικός μπορεί να επιλέξει να τα αγνοήσει, αλλά το κάνει με δικό του ρίσκο.

Το πρώτο από αυτά είναι, ότι τα ανθρώπινα όντα δεν φαίνεται να είναι σε θέση να ζήσουν χωρίς ιδιοκτησία. Φαίνεται ότι είναι στη φύση του ανθρώπου να έχει δικά του αγαθά. Είναι πιθανότατα μύθος, ότι οι πρωτόγονες κοινωνίες δεν είχαν συστήματα ιδιοκτησίας, ή ότι δεν είχαν επίγνωση της ατομικής ιδιοκτησίας. Μια ένδειξη αυτού, είναι το γεγονός ότι υπάρχουν όροι όπως «κλέψιμο», «κλοπή»,

ή «βανδαλισμός», στους περισσότερους πολιτισμούς και γλώσσες, και θρησκευτικές ή δικαστικές εντολές εναντίον τους, που δεν θα υπήρχαν χωρίς την έννοια της ιδιοκτησίας, και την ιδέα ότι ορισμένα πράγματα δικαίως ανήκουν σε άτομα ή ομάδες ατόμων. Πράγματι, οι σύγχρονοι ανθρωπολόγοι γενικά, φαίνεται να δέχονται ότι η ιδιοκτησία είναι ένα καθολικό χαρακτηριστικό του ανθρώπινου πολιτισμού.¹¹

Η ατομική ιδιοκτησία είναι απαραίτητη

- διότι αντανακλά τις ανθρώπινες ανάγκες, και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του ανθρώπινου πολιτισμού.
- επειδή, σε σύνδεση με τα παραπάνω, οι άνθρωποι έχουν μια ισχυρή αίσθηση της δικαιοσύνης, που σχετίζεται με τα υπάρχοντά τους, και την ιδέα της δικαιωματικής ιδιοκτησίας.
- για τον καθορισμό ρεαλιστικών τιμών.
- για την πρόληψη της κατασπατάλησης πόρων.
- για την ύπαρξη λογοδοσίας.
- για μια ελεύθερη οικονομία της αγοράς (αυτό προκύπτει από τα 3 προηγούμενα σημεία).
- λόγω των κινήτρων που δημιουργεί για την διαχείριση και την επιχειρηματικότητα.

Τα ανθρώπινα όντα είναι κτητικά, και η κτητικότητα είναι ένα ισχυρό χαρακτηριστικό, ίσως ακόμη και ένα ένστικτο, που βοηθά στην εξασφάλιση της επιβίωσης και της ταυτότητας. Υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι αυτό πράγματι συμβαίνει, και το να αγνοείται αυτό το

¹¹ Για μια επισκόπηση μερικών από αυτές τις αντιλήψεις και βιβλιογραφία βλ. Pipes, σ. 77 ff. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι δεν υπάρχουν πολιτιστικές διαφορές στην αντιμετώπιση της ιδιοκτησίας. Η κανονική συμπεριφορά, όσον αφορά την ιδιοκτησία σε μια κοινωνία, μπορεί να μην είναι φυσιολογική σε μια άλλη. Η προσέγγιση της ιδιοκτησίας στις ευρωπαϊκές χώρες, μπορεί να είναι πολύ διαφορετική. Ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες επιβάλλουν «φόρο κληρονομίας», ενώ άλλες όχι, για να αναφέρουμε ένα παράδειγμα. Η παράλειψη δήλωσης φορολογητέου εισοδήματος, αντιμετωπίζεται ως έγκλημα στη Γερμανία, αλλά ως αστικό αδίκημα στην Ελβετία, λόγω της πλήρως διαφορετικής προσέγγισης ως προς τα δικαιώματα του πολίτη, όσον αφορά την ιδιοκτησία τους στις γερμανικές και ελβετικές νομικές παραδόσεις.

χαρακτηριστικό, όπως έκαναν πολλά πολιτικά σχέδια στο παρελθόν, είναι τρέλα. Κλοπή ή απαλλοτρίωση της περιουσίας, προκαλεί ισχυρές, ριζικές και συναισθηματικές αντιδράσεις, στους περισσότερους ανθρώπους και πολιτισμούς. Έχουμε πολλά παραδείγματα σήμερα, ανθρώπων που ζητούν την απονομή δικαιοσύνης, και κυβερνήσεων που προσπαθούν να επιλύσουν ζητήματα, που προκύπτουν από απαλλοτρίωση πολλές γενιές πριν. Οι περισσότερες πρώην κομμουνιστικές χώρες, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν αξιώσεις για την επιστροφή ιδιοκτησιών από απογόνους θυμάτων, αν και μπορεί να έχουν περάσει γενιές.

Σημαντικό κέρδος από το υψηλό επίπεδο σεβασμού και προστασίας της ιδιοκτησίας, είναι η μεγαλύτερη συνοχή και αποτελεσματικότητα, τόσο για τα πολιτικά όσο και για τα οικονομικά συστήματα. Σε ένα περιβάλλον στο οποίο ιδιοκτησία σπάνια παραβιάζεται, η κοινωνία θα ωφεληθεί. Όπως επεσήμανε ο Ντέιβιντ Χιουμ, οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, θα χαρακτηρίζονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη και όχι από αμοιβαία καχυποψία. Υπάρχουν μερικοί λόγοι για να καταφύγουν οι άνθρωποι στον αποχωρισμό, στο διαχωρισμό, και στη δημιουργία γκέτο, με κύριο στόχο την παροχή ασφάλειας. Σε οικονομικούς όρους, ένα σημαντικό όφελος θα ήταν η μείωση του άμεσου κόστους για την προστασία της περιουσίας, δηλαδή, βοηθά στην αποφυγή σπάταλης χρήσης των πόρων.

Ο κόσμος περιμένει από το κράτος, να παρέχει ασφάλεια και προστασία της ιδιοκτησίας. Αν αυτό δεν συμβεί λόγω ελλείψεων στη νομοθεσία, ή στην επιβολή του νόμου, οι πολίτες θα αναζητήσουν εναλλακτικές λύσεις. Η δημιουργία «κλειστών κοινοτήτων», είναι μια τέτοια εναλλακτική, και μια ένδειξη ότι το κοινωνικό συμβόλαιο, με βάση την προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας, διαλύεται, και ότι το κράτος δεν ανταποκρίνεται πλέον στις υποχρεώσεις του. Αυτές οι εξελίξεις οδηγούν σε μια επικίνδυνη διάβρωση της εμπιστοσύνης των πολιτών και της ταύτισής τους με το κράτος.

Υπάρχουν επίσης λόγοι, για τους οποίους η ατομική ιδιοκτησία προωθεί την κοινωνική συνοχή. Εισάγει μια αίσθηση ιδιοκτησίας, όχι μόνο σε σχέση με το κατεχόμενο αντικείμενο, αλλά, σε σχέση με το περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχει. Ένα πρόσωπο που είναι ιδιοκτήτης κατοικίας σε ένα ευχάριστο περιβάλλον, έχει ισχυρό συμφέρον στη διατήρησή του. Οι άνθρωποι κουρεύουν το γρασίδι μπροστά από το σπίτι τους, παρά το γεγονός ότι μπορεί να «ανήκει» στο δήμο. Γιατί; Διότι το ευχάριστο περιβάλλον ενισχύει την αξία του σπιτιού.

Η ιδιοκτησία βοηθά στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης: «Είμαι ο ιδιοκτήτης ενός σπιτιού, που είναι ευχάριστο και σε καλή κατάσταση. Οι άνθρωποι θα με σέβονται, λόγω της προσπάθειας που επενδύω, συμβάλλοντας στην αύξηση της αξίας της γειτονιάς».

Βοηθά τους πολίτες να αναπτύξουν μια αίσθηση γιατί το έγκλημα είναι λάθος, αφού τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, όπως ο βανδαλισμός, είναι άμεσης εμπειρίας. «Ο βάνδαλος κατέστρεψε κάτι που μου ανήκει».

Ο κατάλογος αυτός θα μπορούσε να επεκταθεί, αλλά το σημαντικό σημείο είναι, ότι «η πολιτική συνείδηση», επηρεάζεται έντονα από την ιδιοκτησία και το ενδιαφέρον για τη διατήρηση αυτής της ιδιοκτησίας.

Ένα άλλο σημαντικό κέρδος, που πρέπει να γνωρίζουν οι φορείς χάραξης πολιτικής, είναι το γεγονός ότι η ατομική ιδιοκτησία, όχι μόνο δίνει στους ανθρώπους μέρος στο περιβάλλον τους - και ένα ειρηνικό περιβάλλον, προστατεύει και διατηρεί την ιδιοκτησία - αλλά και τους καθιστά λιγότερο εξαρτώμενους από άλλους, και ειδικότερα, από το κράτος. Σε πολύ πρακτικό επίπεδο: αν ένας συνταξιούχος είναι ιδιοκτήτης του διαμερισμάτος του, οι συντάξεις δεν χρειάζεται να ξοδεύονται για μισθώματα. Όταν το κράτος της Σιγκαπούρης, για παράδειγμα, ενθαρρύνει την κυριότητα των ακινήτων, το κάνει με την επίγνωση ότι αυτό σημαίνει, ότι όσο περισσότεροι πολίτες έχουν την ιδιοκτησία της κατοικίας τους, τόσο χαμηλότερες είναι οι δημόσιες δαπάνες στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης. Ίσως ένας υποκείμενος λόγος για μεγαλύτερη κοινωνική σταθερότητα, σε περιόδους κρίσης, σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ελβετία, έχει σχέση με τα υψηλά επίπεδα της κυριότητας των ακινήτων, των αντίστοιχων πληθυσμών τους.

Ένα άλλο σύνολο πρακτικών επιχειρημάτων, αφορούν την διαχείριση που προωθεί η ατομική ιδιοκτησία. Η διασφάλιση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, δημιουργεί οικονομικά κίνητρα που αλλιώς δεν θα υπήρχαν, και έτσι προκαλούν συμπεριφορές που είναι επωφελείς όχι μόνο για τους ιδιοκτήτες, αλλά και για την κοινωνία, γενικότερα.

Ένα από τα επιχειρήματα αυτά, αφορά τη φροντίδα και συντήρηση: οι ιδιοκτήτες έχουν κίνητρο να φροντίζουν αυτό που κατέχουν. Αν δεν ενδιαφέρονται για ένα αντικείμενο που κατέχουν, αυτό θα ερειπωθεί. Αν ένα αυτοκίνητο συντηρείται τακτικά, θα παραμείνει σε καλή κατάσταση και λειτουργία. Αν ένα σπίτι έχει την κατάλληλη φροντίδα, θα συνεχίσει να εκπληρώνει το σκοπό του, και να είναι ένα καλό μέρος για κατοίκηση. Το κίνητρο δεν είναι μόνο αισθητικό: δηλαδή, ένα καλά συντηρημένο αυτοκίνητο, ή ένα καλοφροντισμένο σπίτι που είναι όμορφο στην όψη, είναι ευχάριστο να οδηγείς ή είναι άνετο να ζεις. Η συντήρηση της ιδιοκτησίας επίσης, χρησιμεύει για να διατηρηθεί η αξία της στην αγορά. Ένα ελαττωματικό αυτοκίνητο ή ένα κτίριο με ζημιές, θα αποφέρουν χαμηλότερες τιμές στην αγορά, δηλαδή, η αποτυχία να φροντίσει κάποιος την ιδιοκτησία του, οδηγεί σε οικονομική απώλεια. Στην περίπτωση της «δημόσιας» περιουσίας, τα πράγματα δεν είναι το ίδιο. Οι ένοικοι των δημοτικών σπιτιών, δεν έχουν το ίδιο κίνητρο να φροντίζουν το μέρος που ζουν, επειδή έχουν λίγα να κερδίσουν ή να χάσουν, όταν μετακομίσουν. Λίγοι άνθρωποι που προκαλούν ζημιές στη δημόσια περιουσία χωρίς τύψεις, θα προκαλούσαν πρόθυμα, ζημιά στο δικό τους αυτοκίνητο.

Ίσως το πιο σημαντικό για την οικονομία είναι, ότι η ατομική ιδιοκτησία ενθαρρύνει τους ανθρώπους να αναπτύσσουν την περιουσία τους, και να τη χρησιμοποιούν παραγωγικά. Η δυνατότητα χρήσης και διάθεσης κατά το δοκούν, αξίζει τον κόπο των ατόμων να επενδύσουν προσπάθεια στην ανάπτυξη της ιδιοκτησίας, ώστε όχι μόνο να διατηρεί την αξία της, όπως με τη συντήρηση, αλλά και να αυξάνει αυτήν την αξία, ή το εισόδημα που προέρχεται από τη χρήση της. Μία από τις λανθασμένες παραδοχές εκείνων που αντιτίθενται στην ιδιοκτησία, είναι ότι δεν είναι επωφελής για τους μη κατόχους. Υπάρχουν πολύ λίγα μέλη της κοινωνίας χωρίς ιδιοκτησία, αλλά το πιο σημαντικό σε αυτό το πλαίσιο είναι, ότι η χρήση της, κατά κανόνα, ωφελεί άλλους, δηλ. τους χωρίς ιδιοκτησία, άμεσα. Η χρήση της ιδιοκτησίας, πωλώντας την ή με άλλο τρόπο για να παράγει εισόδημα, θα λειτουργήσει μόνο αν υπάρχει αντίστοιχη ανάγκη, να αγοράσει ή να μισθώσει κάποιος,

αυτό το ακίνητο. Αυτό σημαίνει ότι οι ανάγκες των δύο μερών, πρέπει να συναντηθούν ώστε να ξεκινήσει και να ολοκληρωθεί μια συναλλαγή. Ο πωλητής πρέπει να είναι έτοιμος να συναντήσει τις απαιτήσεις και τις προτιμήσεις του αγοραστή, και ο αγοραστής πρέπει να είναι έτοιμος να αποδεχθεί τους όρους του πωλητή. Η συναλλαγή, όταν συμβαίνει, είναι προς αμοιβαίο όφελος. Το ίδιο επιχείρημα ισχύει και για την εργασία. Η προσφορά των υπηρεσιών της εργασίας σας (ιδιοκτησίας σας με την έννοια του όρου που δίνει ο Locke), υπόκειται στον ίδιο μηχανισμό. Αν βελτιώσετε και επικεντρώσετε τα προσόντα σας σύμφωνα με τις απαιτήσεις πιθανών πελατών, θα βρείτε απασχόληση πιο εύκολα.

Ένα άλλο επιχείρημα υπέρ της ατομικής ιδιοκτησίας σε πρακτικό επίπεδο, αφορά τη φροντίδα, τη διατήρηση, καθώς και τη συνετή και αποτελεσματική χρήση των πόρων. Αν ένας πόρος υπόσχεται να αποφέρει σημαντικά ή υψηλότερα έσοδα σε κάποια μελλοντική χρονική στιγμή, τον διαφυλάττουμε για τον σκοπό αυτό.

6. Ατομική ιδιοκτησία και η σημασία της για ένα φιλελεύθερο όραμα για την κοινωνία

Η ατομική ιδιοκτησία ως κεντρικό θέμα φιλελεύθερης μέριμνας, το οποίο δικαιολογεί ξεχωριστή και διεξοδική επεξεργασία, είναι αναμφισβήτητο, ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο. Πράγματι, ορισμένοι υποστηρίζουν, ότι η έλλειψη σε βάθος προσέγγισης, μπορεί να έχει κάτι να κάνει με το γεγονός ότι οι πρώτοι φιλελεύθεροι θεωρούσαν την ιδέα ως κάτι δεδομένο, και τα πλεονεκτήματα της ατομικής ιδιοκτησίας για την πολιτική και οικονομική τάξη, αυτονόητα.

Ένας σχολιαστής, για παράδειγμα, γράφει ότι:

«Ήταν ίσως τυχαίο, ότι από τις πλέον σημαίνουσες πραγματείες στα οικονομικά, γράφτηκε σε μια εποχή όπου η ατομική ιδιοκτησία ήταν στην κορυφή του κύρους της. Εν πάση περιπτώσει, ο Άνταμ Σμιθ, δεν έκρινε απαραίτητο να πει πολλά γι' αυτό το ζήτημα. Έκανε αναφορά στα 'ιερά δικαιώματα της ατομικής ιδιοκτησίας', ωστόσο, και οι σύγχρονοί του έκαναν παρόμοια σχόλια [...]. Σε μια πραγματεία για την οικονομία, επομένως, ήταν ίσως περιττό να επιμένουν, ότι θεσμοί που ήταν ήδη εξασφαλισμένοι από το κοινό δίκαιο, ήταν η απαραίτητη βάση της οικονομικής ανάλυσης. Κανείς δεν διαφωνούσε [...]».¹²

Μέχρι τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, δηλαδή.

Αργότερα, με την πνευματική επίθεση που εξαπέλυσαν σοσιαλιστές και άλλοι, κατά της ιδιοκτησίας, οι φιλελεύθεροι βρέθηκαν σε θέση άμυνας. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ότι η έλλειψη σε βάθος προσέγγισης, έχει συμβάλει στην ευκολία με την οποία οι σοσιαλιστές ήταν σε θέση να κάνουν εκστρατεία ενάντια στην ατομική ιδιοκτησία. Πολλοί διανοητές της τότε εποχής, δεν μπόρεσαν να εκτιμήσουν τη σημασία της ιδιοκτησίας, και υπήρχαν μόνο λίγες εναρμονισμένες και συστηματικές διαψεύσεις της σοσιαλιστικής θεώρησης. Υπήρχε επίσης το πρόβλημα, ότι ο John Locke είχε υποστηρίξει ότι η ατομική ιδιοκτησία, η οποία είναι αποκλειστική, πρέπει να συνδέεται αρκετά με ύπαρξη οφέλους για τους άλλους, το οποίον «αποτέλεσε στην πραγματικότητα ένα κοφτερό όπλο, στα χέρια των εχθρών της ιδιοκτησίας».¹³ Το αίνιγμα περιπλέχτηκε περισσότερο, και από κάποιους φιλελεύθερους, που έφτασαν στο σημείο να αποδεχθούν εξισωτικά ιδανικά, όπως έχω ήδη αναφέρει.

Δύο συγγραφείς, ιδιαίτερα, συνέβαλαν στην καλύτερη κατανόηση της σπουδαιότητας της ατομικής ιδιοκτησίας, στην εξήγηση της ανάπτυξης και της οικονομικής επιτυχίας: ο ιστορικός, Πολωνικής καταγωγής, Richard Pipes, που εξήγησε τις διαφορετικές πολιτικές και οικονομικές πορείες της Αγγλίας και της Ρωσίας, όσον αφορά την μεταχείριση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, καθώς και ο Περουβιανός οικονομολόγος Hernando de Soto, ο οποίος προσπάθησε να περιγράψει, πώς και γιατί η ατομική ιδιοκτησία και οι θεσμοί, που

¹² Tom Bethell, *The Noblest Triumph – Property and Prosperity through the Ages*, New York: St Martin's Press, 1998, p. 93

¹³ See Anthony de Jasay, *Property and its Enemies*, parts 1-3. especially part 1: "Design Faults" in *Locke's Theory of Property Taint Ownership with Guilt* <http://www.econlib.org/library/Columns/y2003/Jasayenemy.html>, Liberty Fund, Inc. 2003.

επιβάλλουν αποτελεσματικά και προστατεύουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, καθορίζουν την οικονομική πρόοδο.¹⁴

Ο Ντε Σότο υποστηρίζει, ότι οι φτωχοί κάτοικοι του Τρίτου Κόσμου και των πρώην κομμουνιστικών χωρών

«κατέχουν περιουσιακά στοιχεία, αλλά απουσιάζει η διαδικασία της αντιπροσώπευσης της περιουσίας τους για τη δημιουργία κεφαλαίου. Έχουν σπίτια, αλλά όχι τίτλους. Καλλιέργειες, αλλά όχι συμβόλαια. Επιχειρήσεις, αλλά όχι εταιρικά καταστατικά. Είναι η αδυναμία για αυτές τις βασικές αντιπροσωπεύσεις, που εξηγεί γιατί οι άνθρωποι [...] δεν είναι σε θέση να δημιουργήσουν επαρκή κεφάλαια, για να λειτουργήσει ο εγχώριος καπιταλισμός τους.

Αυτό είναι το μυστήριο του κεφαλαίου. Η επίλυσή του απαιτεί την κατανόηση του γιατί οι Δυτικοί, αντιπροσωπεύοντας τα περιουσιακά στοιχεία με τίτλους, είναι σε θέση να εντοπίζουν και να αντλούν κεφάλαια από αυτά. Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τον ανθρώπινο νου, είναι να κατανοήσει και να αποκτήσει πρόσβαση σε εκείνα τα πράγματα, που γνωρίζουμε ότι υπάρχουν αλλά δεν μπορούμε να δούμε [...].

[...] Μόνο η Δύση έχει την διαδικασία μετατροπής, που απαιτείται για την μεταμόρφωση του άορατου σε ορατό [...]. Οι Δυτικοί θεωρούν αυτόν το μηχανισμό, τόσο πλήρως δεδομένο, ώστε έχουν χάσει κάθε αίσθηση της ύπαρξής του [...]. Πρόκειται για μια άορατη νομική υποδομή, κρυμμένη βαθιά μέσα στα συστήματα ιδιοκτησίας τους – στα οποία η ιδιοκτησία αποτελεί απλώς την κορυφή του παγόβουνου. Το υπόλοιπο του παγόβουνου, είναι μια περίπλοκη τεχνητή διαδικασία, η οποία μπορεί να επεξεργαστεί παραγωγικά μέσα και εργασία, σε κεφάλαιο [...]. Η προέλευσή της είναι ασαφής και η σημασία της θαμμένη βαθιά, στο οικονομικό υποσυνείδητο των Δυτικών καπιταλιστικών εθνών [...].

Μέχρι σήμερα, οι Δυτικές χώρες έχουν την χαρά να θεωρούν, τα συστήματά τους για την παραγωγή κεφαλαίου, εξ ολοκλήρου ως δεδομένα, και να αφήνουν την ιστορία του ατεκμηρίωτη[...].»¹⁵

Ο Ντε Σότο επιχείρησε να κλείσει το δήθεν χάσμα γνώσης, αναλύοντας και εξηγώντας, πώς λειτουργεί ένα επιτυχές σύστημα επισημοποιημένων ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, εντοπίζοντας τις ελλείψεις των άτυπων συστημάτων ιδιοκτησίας, προτείνοντας ποιές μεταρρυθμίσεις θα μπορούσαν ενδεχομένως να είναι χρήσιμες.

¹⁴ The titles of the books by Pipes and de Soto can be found in the list of basic literature at the end of this introductory survey.

¹⁵ Hernando de Soto, *The Mystery of Capital*, pp. 6-8.

Παρά τα όσα έχουν ειπωθεί μέχρι στιγμής, όμως, είναι λάθος να υποθέσουμε ότι η ιδιοκτησία αποτελεί ένα τυφλό σημείο, στην φιλελεύθερη συνείδηση. Πολλοί φιλελεύθεροι στοχαστές, θεωρούν την ιδιοκτησία ως ένα σοβαρό πρόβλημα - έστω και εν παρόδω. Οι περιπλοκές δεν είναι πάντα σαφείς, αλλά υπάρχει μια συναίνεση, ότι μια φιλελεύθερη τάξη δεν μπορεί να υπάρξει, χωρίς ατομική ιδιοκτησία, και ότι υπάρχουν πολλοί λόγοι γι' αυτό. Αυτούς τους λόγους εξετάζουμε, στην συνέχεια.

Για ορισμένους φιλελεύθερους, η ιδιοκτησία είναι η πιο σημαντική πτυχή του φιλελευθερισμού. Αυτό συμβαίνει με τον περίφημο οικονομολόγο και πολιτικό φιλόσοφο, Λούντβιχ φον Μίζες, του ιδρυτή της λεγόμενης Αυστριακής Σχολής Οικονομικής Σκέψης. Ο ίδιος λέει: «Το πρόγραμμα του φιλελευθερισμού [...], αν συμπυκνωνόταν σε μία μόνο λέξη, θα ήταν: ιδιοκτησία, δηλαδή, η ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής [...]. Όλες οι άλλες απαιτήσεις του φιλελευθερισμού, προκύπτουν από αυτήν τη θεμελιώδη απαίτησή του».¹⁶ Πολλοί φιλελεύθεροι, κλασικοί φιλελεύθεροι, για παράδειγμα, θα συμφωνούσαν. Οι περισσότεροι οικονομικά φιλελεύθεροι και ελευθεριακοί, είναι βέβαιο ότι επίσης συμφωνούν.

6.1. Ιδιοκτησία και ελευθερία

Άλλοι φιλελεύθεροι μπορεί να μην είναι τόσο κατηγορηματικοί, αλλά επίσης θεωρούν την ιδιοκτησία, κεντρικής σημασίας για την βασική αξία και στόχο του φιλελευθερισμού: την ελευθερία. Ο μαθητής του Λούντβιχ φον Μίζες, και νομπελίστας Friedrich A. von Hayek, θεωρεί την ιδιοκτησία ως εγγυητή της ελευθερίας (με την έννοια της απουσίας του εξαναγκασμού από την πολιτεία):

«Η αναγνώριση ατομικής [...] ιδιοκτησίας [...], αποτελεί βασική προϋπόθεση για την πρόληψη του εξαναγκασμού, αν και δεν είναι ασφαλώς η μοναδική. Σπανίως είμαστε σε θέση να υλοποιήσουμε ένα συνεκτικό σχέδιο δράσης, εκτός αν είμαστε σίγουροι για τον αποκλειστικό έλεγχό μας, επί ορισμένων υλικών αντικειμένων. Και όπου δεν τα ελέγχουμε, είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε ποιος τα ελέγχει, εάν πρόκειται να συνεργαστούμε με άλλους. Η αναγνώριση της ιδιοκτησίας, είναι σαφώς το πρώτο βήμα για την οριοθέτηση της ιδιωτικής σφαίρας, που μας προστατεύει από τον εξαναγκασμό [...]».¹⁷

Σε μια προηγούμενη εργασία του, ο Hayek ήταν πιο ευθύς και ξεκάθαρος:

«αυτό που η γενιά μας έχει ξεχάσει, είναι ότι το σύστημα της ατομικής ιδιοκτησίας, είναι η σημαντικότερη εγγύηση [η υπογράμμιση δική μου, SM] της ελευθερίας, όχι μόνο για

¹⁶ Liberalism in the Classical Tradition, 3rd edition, San Francisco: Cobden Press and New York: The Foundation for Economic Education, Inc., 1985 (German edition, 1927), p. 19.

¹⁷ The Constitution of Liberty, Chicago: The University of Chicago Press, 1960, all p. 140.

*εκείνους που έχουν περιουσία, αλλά μόλις και μετά βίας λιγότερο για εκείνους που δεν έχουν».*¹⁸

Ο Hayek δεν ενδιαφέρεται μόνο για την αναγνώριση της ατομικής ιδιοκτησίας, αλλά και για την διασπορά της. Επισημαίνει μια περαιτέρω σημαντική σχέση μεταξύ της ατομικής ιδιοκτησίας και της ελευθερίας: μεταξύ της (ευρείας) διασποράς της ατομικής ιδιοκτησίας, αφενός, και της ελευθερίας από την εξάρτηση, μιας άλλης σημαντικής πτυχής της ελευθερίας, από την άλλη:

*«Η καθοριστική προϋπόθεση για μια αμοιβαίως επωφελή συνεργασία μεταξύ ανθρώπων, τέτοια που να βασίζεται στην εθελοντική συναίνεση και όχι στον εξαναγκασμό, είναι να υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που μπορούν να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες μας, έτσι ώστε κανείς να μην εξαρτάται από συγκεκριμένα πρόσωπα, για τις αναγκαίες συνθήκες της ζωής του, ή τη δυνατότητα εξέλιξης σε κάποια κατεύθυνση. Χάρη στον ανταγωνισμό, που η διασπορά της ιδιοκτησίας καθιστά εφικτό, οι ατομικοί ιδιοκτήτες συγκεκριμένων πραγμάτων, δεν έχουν εξουσία εξαναγκασμού».*¹⁹

6.2. Ιδιοκτησία και δικαιώματα

Αν θεωρήσουμε ορισμένα πολιτικά δικαιώματα και πολιτικές ελευθερίες, ως μια έκφραση της ελευθερίας, το δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία, είναι μία από αυτές τις εκφράσεις. Όμως, μια σειρά από φιλελεύθερους στοχαστές, πάει ένα βήμα παραπέρα. Θεωρούν το δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία, ως το πιο κεντρικό δικαίωμα, ως εγγυητή, ή ακόμα και ως προαπαιτούμενο για την απόλαυση των

περαιτέρω δικαιωμάτων. Πράγματι, θα μπορούσε ακόμα κανείς να θεωρήσει, όλα τα δικαιώματα ως δικαιώματα ιδιοκτησίας. Αυτό προτείνει ο Murray Rothbard, όταν γράφει: «[...] η έννοια των 'δικαιωμάτων' έχει νόημα μόνο ως δικαιώματα ιδιοκτησίας. Γιατί όχι μόνο δεν υπάρχουν ανθρώπινα δικαιώματα, που δεν είναι επίσης δικαιώματα ιδιοκτησίας, αλλά τα πρώτα δικαιώματα χάνουν την απολυτότητα και την καθαρότητά τους, και γίνονται ασαφή και ευάλωτα, όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, δεν χρησιμοποιούνται ως πρότυπο». Συνεχίζει λέγοντας:

«Υπάρχουν δύο έννοιες στις οποίες τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι πανομοιότυπα με τα ανθρώπινα δικαιώματα: η μία, ότι η ιδιοκτησία μπορεί να προκύψει μόνο για τον άνθρωπο, έτσι ώστε τα δικαιώματά τους στην ιδιοκτησία, είναι δικαιώματα που ανήκουν σε ανθρώπινα όντα. Και η δεύτερη, ότι το δικαίωμα του ατόμου στο ίδιο του το σώμα, στην προσωπική του ελευθερία, είναι ένα δικαίωμα ιδιοκτησίας στο πρόσωπό του, καθώς και ένα 'ανθρώπινο δικαίωμα'. Αλλά το πιο σημαντικό για την συζήτησή

¹⁸ The Road to Serfdom, London and Henley, Routledge & Kegan Paul, 1979, p. 78.

¹⁹ The Constitution of Liberty, op. cit., p. 141.

μας είναι, ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα, όταν δεν τίθενται με όρους δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, αποδεικνύονται ασαφή και αντιφατικά [...].”

Για παράδειγμα, δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως ξεχωριστό δικαίωμα στην ‘ελευθερία λόγου’, αλλά υπάρχει μόνο το δικαίωμα ιδιοκτησίας του ανθρώπου: το δικαίωμα να πράττει σύμφωνα με τη δική του βούληση, ή να προβαίνει σε εθελοντικές συμφωνίες με άλλους ιδιοκτήτες.

Με λίγα λόγια, ένα άτομο δεν έχει ‘δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου’, αλλά έχει το δικαίωμα να νοικιάσει μια αίθουσα και να απευθυνθεί στα άτομα που εισέρχονται. Δεν έχει ‘δικαίωμα στην ελευθερία του Τύπου’, αλλά έχει το δικαίωμα να γράψει ή να δημοσιεύσει ένα φυλλάδιο, και να το πωλήσει σε εκείνους που είναι πρόθυμοι να το αγοράσουν (ή να το δώσει δωρεάν σε εκείνους που είναι πρόθυμοι να το δεχθούν). Έτσι, αυτό που έχει σε κάθε μία από αυτές περιπτώσεις, είναι δικαιώματα ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της ελεύθερης σύμβασης και μεταβίβασης, που αποτελούν μέρος των εν λόγω δικαιωμάτων κυριότητας. Δεν υπάρχει κάποιο extra δικαίωμα ‘στην ελευθερία του λόγου’, ή στην ελευθερία του Τύπου, πέρα από τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, που ένα άτομο μπορεί να έχει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση».²⁰

Το κλειδί που «ξεκλειδώνει» τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα καθιστά πραγματικά, είναι η ελευθερία της κατοχής και της ανταλλαγής ιδιοκτησίας ή «οικονομική ελευθερία», ένας όρος που ο Rothbard θεωρεί, ότι είναι ένα συνώνυμο με αυτήν την ίδια την ελευθερία.²¹

Ο Pipes, ο οποίος στηρίζει την επιχειρηματολογία του υπέρ της ατομικής ιδιοκτησίας, σε ιστορικές αποδείξεις, λέει ότι «το δικαίωμα ιδιοκτησίας από μόνο του, δεν εγγυάται τα πολιτικά δικαιώματα και τις ελευθερίες». Παρά την επιφύλαξη αυτή, ωστόσο, η ατομική ιδιοκτησία,

«ήταν το πλέον αποτελεσματικό εργαλείο, για να τις εξασφαλίσει αμφότερες, αφενός διότι δημιουργεί μια αυτόνομη σφαίρα στην οποία, με κοινή συναίνεση, ούτε το κράτος ούτε η κοινωνία μπορεί να καταπατήσει: με την χάραξη μιας γραμμής μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, καθιστά τον ιδιοκτήτη συν-κυρίαρχο, όπως ήταν. Ως εκ τούτου, είναι πιθανώς πιο σημαντικό από το δικαίωμα ψήφου».

²⁰ Murray N. Rothbard, *The Ethics of Liberty*, chapter 15 (“Human Rights” As Property Rights), New York & London: New York University Press, 1998, p. 113-114 (originally published by the Humanities Press, Atlantic Highlands, N.J. in 1982).

²¹ By Murray N. Rothbard, *For a New Liberty – The Libertarian Manifesto*, San Francisco: Fox and Wilkes, 1973, revised edition 1978, pp. 68-69.

Συνεχίζει προειδοποιώντας, ότι

*«η αποδυνάμωση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας με μεθόδους όπως η αναδιανομή του πλούτου για σκοπούς της κοινωνικής πρόνοιας, και οι παρεμβάσεις σε συμβατικά δικαιώματα για χάρη των ‘αστικών δικαιωμάτων’, υπονομεύει την ελευθερία, στις πιο εξελιγμένες δημοκρατίες, καθώς η συσσώρευση του πλούτου σε περίοδο ειρήνης και η τήρηση των δημοκρατικών διαδικασιών, δίνουν την εντύπωση ότι όλα είναι καλά».*²²

6.3. Ιδιοκτησία, κοινωνία, και κράτος

Υπάρχουν και άλλοι τομείς, όπου η ατομική ιδιοκτησία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην φιλελεύθερη σκέψη. Ένας από αυτούς είναι η κοινωνία και το κράτος. Η πολύ παλιά ιδέα, είναι ότι η κοινωνία και το κράτος υπάρχουν λόγω της ανάγκης να εξασφαλιστούν οι περιουσίες. Η ιδιοκτησία θεωρείται ως η βάση της κοινωνίας, και το σκεπτικό για την ύπαρξη του νόμου και της κυβέρνησης. Ο Ντέιβιντ Χιουμ, φιλόσοφος του Σκωτσέζικου Διαφωτισμού, θεώρησε την ιδιοκτησία - την οποία όρισε ως «σταθερή κατοχή που προέρχεται από τους κανόνες της δικαιοσύνης»²³ - ως λόγο ύπαρξης και συνεκτική ουσία της ανθρώπινης κοινωνίας. Η συνοχή της εξασφαλίζεται μέσω σαφών κανόνων που αφορούν την ιδιοκτησία. Σύμφωνα με τα λόγια του:

*«Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει, ότι η σύμβαση για τη διάκριση της ιδιοκτησίας, και για τη σταθερότητα της κατοχής, είναι για όλες τις περιστάσεις η πιο αναγκαία για τη δημιουργία της ανθρώπινης κοινωνίας, καθώς και ότι μετά τη συμφωνία για τον καθορισμό και την τήρηση του κανόνα αυτού, λίγα ή τίποτα απομένουν να γίνουν, προς την κατεύθυνση της επικράτησης μιας τέλεια αρμονίας και ομόνοιας».*²⁴

Τα μέλη της κοινωνίας επιδιώκουν την ευτυχία. Ο Hume εξηγεί ότι η ευτυχία δεν είναι τόσο πολύ το αποτέλεσμα, του πόσα πράγματα κατέχουν οι άνθρωποι, αλλά «η ειρήνη και η ασφάλεια εντός των οποίων τα κατέχουν [...]». Οι άνθρωποι είναι «επιτυχή μέλη της κοινωνίας» μόνο όταν «απέχουν από την περιουσία των άλλων» και περιορίζουν τον εγωισμό τους στο ότι «οι άνθρωποι έχουν την υποχρέωση να [...] διακρίνουν μεταξύ των δικών τους αγαθών και των άλλων [...]. Επομένως, η [...] κατοχή, πρέπει να είναι σταθερή, δεν εφαρμόζεται με συγκεκριμένες αποφάσεις, αλλά με άλλους γενικούς κανόνες, οι οποίοι πρέπει να ισχύουν σε ολόκληρη την κοινωνία [...]».²⁵

«Αυτός είναι κατά την άποψή του, και του στενού φίλου του Άνταμ Σμιθ, ο ρόλος κάθε συστήματος διακυβέρνησης: «Το πρώτο και κύριο σχέδιο του κάθε συστήματος διακυβέρνησης, είναι η

²² Property and Freedom, p. 281.

²³ David Hume, A Treatise of Human Nature, reprinted from the Original Edition in three volumes and edited, with an analytical index, by L.A. Selby-Bigge (Oxford: Clarendon Press, 1896). Part II of Book III (Of Morals), section III, Of the rules, which determine property.

²⁴ Section II, Of the origin of justice and property.

²⁵ Ibid.

*διατήρηση της δικαιοσύνης: να εμποδίζει τα μέλη της κοινωνίας από το να καταπατά ο ένας την περιουσία του άλλου, ή να κατάσχουν ό,τι δεν είναι δικό τους. Δηλαδή, να παρέχει στον καθένα, ασφαλή και ειρηνική κατοχή της δικής του ιδιοκτησίας».*²⁶

6.4 Ατομική ιδιοκτησία και ειρήνη

Είναι η ασφάλεια της ιδιοκτησίας, καθώς και η επιβολή της μέσω του νόμου, που παρέχει την βάση για την ειρήνη και την ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων στην κοινωνία. Αυτό υπονοείται στον ρόλο που αποδίδεται στο κράτος, από τους πρώτους εκπροσώπους της φιλελεύθερης σκέψης και γίνεται κατηγορηματικό, όταν τον 20^ο αιώνα, ο φιλελεύθερος φιλόσοφος Χάγιεκ γράφει ότι:

*«η ιδιοκτησία είναι η μόνη λύση που έχουν μέχρι τώρα ανακαλύψει οι άνθρωποι, στο πρόβλημα της συμφιλίωσης της ατομικής ελευθερίας με την απουσία σύγκρουσης. Νόμος, ελευθερία, και ιδιοκτησία, είναι μια αδιαχώριστη τριάδα. Δεν μπορεί να υπάρξει νόμος, κατά την έννοια του καθολικού κανόνα συμπεριφοράς, που δεν καθορίζει τα όρια των τομέων της ελευθερίας, καθορίζοντας τους κανόνες που επιτρέπουν στον καθένα να διαπιστώνει πού είναι ελεύθερος να δράσει».*²⁷

Ο Armen A. Alchian τονίζει επίσης αυτό το σημείο, εξηγώντας, ότι αν οι άνθρωποι έχουν ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας, δεν υπάρχει κανένας λόγος να καταφύγουν στη βία, προκειμένου να διασφαλίσουν όσα χρειάζονται και επιθυμούν:

*"Σαφώς καθορισμένα και καλά προστατευμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας, αντικαθιστούν τον βίαιο ανταγωνισμό, με τον ανταγωνισμό με ειρηνικά μέσα. Η έκταση και ο βαθμός των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, επηρεάζει ριζικά τον τρόπο που οι άνθρωποι ανταγωνίζονται για τον έλεγχο των πόρων. Με πιο πλήρη δικαιώματα ιδιοκτησίας, οι τιμές της αγοράς ασκούν μεγαλύτερη επιρροή. Η προσωπική κατάσταση και τα προσωπικά χαρακτηριστικά των ατόμων που ανταγωνίζονται για τους πόρους, έχουν μικρότερη σημασία, επειδή η επιρροή τους μπορεί να αντισταθμιστεί με την προσαρμογή των τιμών».*²⁸

Βασικά, οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι το ζήτημα είναι να παρέχει η κοινωνία ασφάλεια και συνθήκες ειρηνικής ανταλλαγής για τα μέλη της. Αυτή η εγγύηση επεκτείνεται όχι μόνο στο πρόσωπο, αλλά και στην περιουσία του εν λόγω προσώπου. Η λειτουργία του νόμου είναι να διασφαλιστεί ότι η ιδιοκτησία προστατεύεται. Αν λάβουμε υπόψη, την σχέση

²⁶ Adam Smith, Lectures On Jurisprudence, ed. by Ronald L. Meek, David Raphael and Peter G. Stein, vol. V of the Glasgow Edition of the Works and Correspondence of Adam Smith (Indianapolis: Liberty Fund, 1982), p 5; accessed from <http://oll.libertyfund.org/title/196> on 6 May 2009.

²⁷ Friedrich A. von Hayek, Law, Legislation and Liberty (3 Vol.), London: Routledge & Kegan Paul, 1973, Vol. 1, p. 107.

²⁸ Property Rights, op. cit.

μεταξύ ελευθερίας και ιδιοκτησίας, έπεται ότι η λειτουργία του νόμου, είναι η προστασία της ελευθερίας, μέσω της προστασίας της ιδιοκτησίας.

6.5. Ιδιοκτησία και αρχή του νόμου

Ωστόσο, η νομοθεσία δεν είναι αρκετή. Μια βιώσιμη κοινωνία βασισμένη σε ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας, και ειρηνική ανταλλαγή ιδιοκτησίας, προϋποθέτει ότι ο καθένας έχει μια ίση συμμετοχή στην κοινωνία αυτή. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο αν ο νόμος αντιμετωπίζει όλους ισότιμα, και δεν υπάρχουν άλλα μέσα για την διευθέτηση των συγκρούσεων, εκτός από το νόμο. Πρέπει να υπάρχει η αρχή του νόμου. Η λειτουργία της αρχής του νόμου, που αποτελεί κεντρική αρχή του φιλελευθερισμού, είναι για να εξασφαλίζεται ότι αυτό γίνεται αμερόληπτα - προς όφελος όλων, και όχι μιας ισχυρής ελίτ ή οποιασδήποτε άλλης μειονότητας. Αν αυτό δεν συνέβαινε, ο νόμος θα ήταν αυθαίρετος. Αν ο νόμος εφαρμόζεται μόνο σε ορισμένους, οι άλλοι και οι αντίστοιχες ιδιοκτησίες τους, δεν θα είναι πλέον ασφαλείς. Αυτό είχε στο μυαλό του ο Χιουμ όταν έγραφε, ότι η

*«εδραίωση του κράτους, σχετικά με τη σταθερότητα της κατοχής [...] [είναι] απολύτως απαραίτητη για την ανθρώπινη κοινωνία [...]. Η σύμβαση που αφορά τη σταθερότητα της κατοχής, υπεισέρχεται για να διακόπτει όλες τις περιπτώσεις έριδας και διαμάχης. Κι αυτός ο στόχος δεν θα επιτευχθεί, αν έχουμε τη δυνατότητα να εφαρμόζουμε αυτόν τον κανόνα, με διαφορετικό τρόπο σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση [...]. Η κυβέρνηση [...] πρέπει να δρα σύμφωνα με γενικούς και ίσους νόμους, γνωστούς εκ των προτέρων σε όλα τα μέλη και για όλα τα θέματά τους».*²⁹

Ο Harry Burrows Acton, τονίζει ομοίως τη σημασία της ισότητας ενώπιον του νόμου, αναμφισβήτητα το πιο σημαντικό στοιχείο της αρχής του νόμου, προς το συμφέρον όλων των ιδιοκτητών – διότι η μη υποστήριξη αυτής της αρχής, θα κατέστρεφε την ελευθερία:

*«Ένα σύστημα της ατομικής ιδιοκτησίας, που έγινε για το συμφέρον συγκεκριμένων προσώπων, και ποικίλει για να ταιριάζει στις απαιτήσεις τους, θα παραβίαζε την ατομική ελευθερία, δεδομένου ότι αυτοί που δεν θα επωφελούντο, θα εξαναγκαζόντουσαν προς το συμφέρον των ευνοουμένων ιδιοκτητών, και ως εκ τούτου δεν θα ήταν ελεύθεροι. Ο κυβερνητικός εξαναγκασμός, πρέπει πάντα να έχει σκοπό, την τήρηση των κανόνων».*³⁰

6.6. Ατομική ιδιοκτησία και φιλελεύθερη δημοκρατία

Πολλοί φιλελεύθεροι θεωρούν την ατομική ιδιοκτησία ως αναγκαία προϋπόθεση για πολιτικό πλουραλισμό, και φιλελεύθερη δημοκρατία. Ο Martin Wolf, ένας σύγχρονος δημοσιογράφος και ενημερωμένος εμπειρογνομώνων για οικονομικές υποθέσεις, γράφει ότι:

²⁹ A Treatise of Human Nature, op. cit., Part II of Book III (Of Morals), section III.

³⁰ The Morals of Markets and Related Essays, edited by David Gordon and Jeremy Shearmur, Indianapolis: Liberty Press, 1993, p. 195.

*«Η ατομική ιδιοκτησία [...] αποτελεί αναγκαία συνθήκη, για την πολιτική πολυφωνία. Μια πολιτική οντότητα [...], που ελέγχει όλους τους πόρους της χώρας, μέσω του κράτους, είναι απίθανο να επιτρέψει κάθε πρόσβαση της αντιπολίτευσης στα μέσα, για εκστρατεία εναντίον της. Ακόμη χειρότερα, αν όλες οι οικονομικές αποφάσεις είναι πολιτικές, η απώλεια της εξουσίας απειλεί με απώλεια των προς το ζην. Η εξουσία, γίνεται ο μόνος δρόμος προς τον πλούτο. Αυτό δεν είναι μόνο θανατηφόρο για την οικονομία. Επίσης, είναι θανατηφόρο για την δημοκρατική πολιτική, η οποία μετατρέπεται σε ένα είδος εμφυλίου πολέμου. Μια σταθερή δημοκρατία είναι νοητή, μόνον όταν η πολιτική δεν είναι ένα θέμα προσωπικής επιβίωσης».*³¹

6.7. Ιδιοκτησία και οικονομία

Τέλος, στρεφόμαστε στην οικονομία. Οι Φιλελεύθεροι, και οι οικονομικά φιλελεύθεροι ειδικότερα, υπογραμμίζουν τη σημασία της ιδιοκτησίας, για την οικονομία της αγοράς. Πιο πρόσφατα, μια σειρά μελετών που άσκησαν επιρροή, συμπεριλαμβανομένων εκείνων από τους Pipes και de Soto που αναφέρονται παραπάνω, ταυτοποίησαν την διασφάλιση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, ως την κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης. Είναι αυτή η πτυχή της, που έχει οδηγήσει σε πλήρη επανεξέταση της ιδιοκτησίας, και το ρόλο της στην κοινωνία.

Σύμφωνα με τον Tibor R. Machan, όταν μιλάμε για ελεύθερες αγορές, μιλάμε για ελευθερία του εμπορίου, κι αυτό

*«προϋποθέτει δικαιώματα ιδιοκτησίας. Εάν δεν υπάρχουν τέτοια δικαιώματα, τότε δεν υπάρχει ανάγκη ή ευκαιρία για το εμπόριο. Οι άνθρωποι θα μπορούσαν απλά να πάρουν από τους άλλους, ό,τι θέλουν, και δεν θα χρειαζόταν να περιμένουν για την επίτευξη συμφωνίας για τους όρους της συναλλαγής. Ή, εναλλακτικά, αν όλα ανήκαν σε όλους, κανείς δεν θα αντάλλαζε τίποτα. Θα απαιτείτο άδεια από τον καθένα, για κάθε συναλλαγή».*³²

Ο Bernhard Heitger του *Kiel Institute for World Economics*, επισημαίνει ότι «τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, βρίσκονται στο επίκεντρο κάθε οικονομικής δραστηριότητας, και κανείς δεν θα μπορούσε να είναι οικονομικά ενεργός, αν του αφαιρούνταν οι καρποί των προσπαθειών του. Επιπλέον, οι εύλογες τιμές, και η αποδοτική χρήση των πόρων, απαιτούν ασφαλή ιδιοκτησιακά δικαιώματα».³³ Σήμερα, τέτοιες δηλώσεις φαίνεται να αναφέρουν το προφανές, αλλά αυτές οι πραγματικότητες είχαν αγνοηθεί από επαγγελματίες οικονομολόγους, για μεγάλο χρονικό διάστημα.

³¹ Martin Wolf, *Why Globalization Works – The Case for a Global Market Economy*, New Haven: Yale University Press, 2004, p.30.

³² By Tibor R. Machan, *In Defense of Property Rights and Capitalism*, in: *The Freeman*, Ideas on Liberty, vol. 43, no. 6, June 1993, <http://www.fee.org/publications/the-freeman/article.asp?aid=1848>.

³³ *Cato Journal*, Vol. 23, No. 3 (Winter 2004).

Ο Heitger λέει, ότι η παραδοσιακή θεωρία της ανάπτυξης

«δεν κάνει καμία αναφορά σε κίνητρα και ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Απλά τα θεωρεί δεδομένα. Στην πραγματικότητα αυτό δεν συμβαίνει. Προφανώς, πολλές χώρες του Τρίτου Κόσμου, έχουν έλλειψη ασφαλών και καλά καθιερωμένων δικαιωμάτων ατομικής ιδιοκτησίας, και υπάρχουν πολλές διαβαθμίσεις μεταξύ ασφαλών και μη ασφαλών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, έτσι ώστε στην πραγματικότητα, υπάρχουν αποκλίνοντα κίνητρα, στην εργασία, στις επενδύσεις, και στην καινοτομία».³⁴

Οι Φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι η ατομική ιδιοκτησία:

- είναι η πιο σημαντική πτυχή του φιλελευθερισμού
- αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της, καθώς και εγγυητή της ελευθερίας
- ως εκ τούτου αποτελεί εγγυητή των πολιτικών δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών
- είναι η δικαιολόγηση της κοινωνίας, και ο λόγος για την κυβέρνηση και το δίκαιο.
- απαιτεί κράτος δικαίου.
- διατηρεί την ειρήνη και προάγει την συνεργατική συμπεριφορά.
- είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πολυφωνία και την φιλελεύθερη δημοκρατία.
- είναι το θεμέλιο για την ανάπτυξη και την οικονομία της ελεύθερης αγοράς.
- επιτρέπει την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των πόρων, ιδίως των γνώσεων, και κατά συνέπεια είναι το κλειδί για την καινοτομία.

Ο Hernando de Soto κατέληξε στα ίδια συμπεράσματα, κατά τη σύγκριση των επιδόσεων μεταξύ καπιταλιστικών και αναπτυσσόμενων οικονομιών. Πιστεύει ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση στον καπιταλισμό, για την επιτυχή ανάπτυξη - είναι «το μόνο παιχνίδι στην πόλη»³⁵ - και ότι ο καπιταλισμός χαρακτηρίζεται από ασφαλή και επίσημα αναγνωρισμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Η πρόκληση που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα, είναι να εξασφαλιστεί ότι λειτουργεί υπέρ της πλειοψηφίας της ανθρωπότητας, αλλά που αυτή τη στιγμή, αυτό δεν γίνεται.

Ο *International Property Rights Index* (Διεθνής Δείκτης Ιδιοκτησιακών Δικαιωμάτων), στην ανάπτυξη του οποίου εμπλέκεται ο Hernando de Soto, περιγράφει τις έξι οικονομικές λειτουργίες ενός λειτουργικού συστήματος ιδιοκτησίας, ως εξής:

- [καθορισμός] του οικονομικού δυναμικού των περιουσιακών στοιχείων, περιγράφοντας την αξία τους εγγράφως.
- [ενσωμάτωση] διάσπαρτων πληροφοριών, σε ένα συγκροτημένο δίκτυο συστηματικών αντιπροσωπεύσεων.
- [καθιστώντας] τους ανθρώπους υπεύθυνους, συνδέοντας τα περιουσιακά στοιχεία στους ιδιοκτήτες τους, και καθιστώντας τους εύκολα αναγνωρίσιμους και εντοπίσιμους.
- [καθιστώντας] τα περιουσιακά στοιχεία ανταλλάξιμα, ώστε να μπορούν να μετακινούνται, να γίνονται πιο προσιτά, και να τους δίδονται διαφορετικές λειτουργίες.

³⁴ Ibid.

³⁵ The Mystery of Capital, op. cit, p. 226.

- [δικτυώνοντας] τα άτομα, διά της μείωσης του κόστους σύνδεσης των περιουσιακών στοιχείων σε διευρυμένες αγορές.
- [προστασία] των συναλλαγών, με την εξασφάλιση όχι μόνο των περιουσιακών στοιχείων, αλλά και συναλλαγών.³⁶

Ένα σημαντικό οικονομικό επιχείρημα που χρησιμοποιείται από τους φιλελεύθερους είναι, ότι η ατομική ιδιοκτησία διασφαλίζει την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των πόρων, ιδίως του πόρου της τεχνογνωσίας. Είναι σημαντικό να τονίσω αυτό το σημείο, αν μη τι άλλο, λόγω της σημασίας του στην τρέχουσα συζήτηση για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο διάσημος φιλελεύθερος οικονομολόγος και νομπελίστας, Milton Friedman, εξηγεί το γιατί:

"Ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορείς να είσαι ελεύθερος, να συνεισφέρεις τις γνώσεις σου με τον δικό σου ιδιαίτερο τρόπο, είναι ελέγχοντας την ιδιοκτησία σου. Αν δεν ελέγχεις την ιδιοκτησία σου, αν κάποιος άλλος την ελέγχει, τότε αυτός θα αποφασίσει πώς να την χρησιμοποιήσει, και δεν έχεις καμία δυνατότητα να ασκήσεις καμιά επιρροή σε αυτό. Το ενδιαφέρον είναι, ότι υπάρχει πολλή γνώση σε αυτήν τον κοινωνία, αλλά [...] αυτή η γνώση είναι διάσπαρτη. Έχω κάποια γνώση. Έχεις κάποια γνώση. Έχει κάποια γνώση. Πώς μπορούμε να μαζέψουμε αυτά τα διάσπαρτα κομμάτια γνώσης, και πάλι μαζί; Και πώς θα το κάνουμε για το ίδιο συμφέρον των ατόμων, να χρησιμοποιήσουν αυτή τη γνώση αποτελεσματικά; Το κλειδί σ' αυτό είναι η ατομική ιδιοκτησία, γιατί αν ανήκει σε μένα, ξέρετε, υπάρχει ένα προφανές γεγονός. Κανείς δεν ξοδεύει τα χρήματα κάποιου άλλου, τόσο προσεκτικά όσο ξοδεύει τα δικά του. Κανείς δεν χρησιμοποιεί πόρους κάποιων άλλων, τόσο προσεκτικά όσο χρησιμοποιεί τους δικούς του. Έτσι, αν θέλετε αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα, αν θέλετε οι γνώσεις να αξιοποιηθούν σωστά, θα πρέπει να το κάνετε μέσω της ατομικής ιδιοκτησίας».³⁷

³⁶ IPRI, p. 45.

³⁷ Interview conducted with M. Friedman on 1 October 2000. Published on Public Broadcasting Service website devoted to its production (Commanding Heights) http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights/shared/minitextlo/int_miltonfriedman.html.

7. Σύστημα χωρίς ατομική ιδιοκτησία, δεν μπορεί να λειτουργήσει

Ένα κεντρικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει κάθε εναλλακτική στην ατομική ιδιοκτησία είναι, αυτό που ο Garrett Hardin ονόμασε «η τραγωδία των κοινών», σε άρθρο που δημοσιεύθηκε το 1968. Όταν κάτι είναι κοινή ιδιοκτησία, με όλους ή πολλά άτομα ως «ιδιοκτήτες» και με πρόσβαση, υπάρχει μια τάση στα ιδιοτελή και ορθολογικά άτομα, να αυξήσουν την εκμετάλλευση των πόρων για δικό τους όφελος. Το εν λόγω άτομο, παίρνει το πλήρες όφελος από την αύξηση, αλλά ταυτόχρονα, το κόστος κατανέμεται μεταξύ όλων των χρηστών. Στο τέλος τα κοινά πράγματα καταστρέφονται, όπως και οι άνθρωποι που τα χρησιμοποιούν.³⁸

Όπως επεσήμανε ο Hardin, αυτό είναι ένα γνώρισμα όλων των «κοινών», και θεωρεί ότι η δημόσια ιδιοκτησία, έχει τα χαρακτηριστικά των κοινών. Σε ένα μεταγενέστερο άρθρο του τόνισε, ότι κάθε φορά που «ένα σύστημα διανομής δυσλειτουργεί, θα πρέπει να είμαστε σε επιφυλακή, για ύπαρξη κάποιου είδους κοινών. Οι πληθυσμοί των ψαριών στους ωκεανούς, έχουν αποδεκατιστεί, επειδή οι άνθρωποι έχουν ερμηνεύσει την «ελευθερία των θαλασσών» ως περιλαμβάνουσα ένα απεριόριστο δικαίωμα αλιείας. Τα ψάρια, στην πραγματικότητα, είναι ένα είδος κοινών».³⁹

Η μόνη βιώσιμη εναλλακτική λύση, είναι η κατανομή της ιδιοκτησίας σε συγκεκριμένους κατόχους, με αποκλειστικά δικαιώματα χρήσης. Χρησιμοποιώντας τους δρόμους ως παράδειγμα, αντιπαρέβαλε τα διαφορετικά αποτελέσματα της ατομικής και της δημόσιας ιδιοκτησίας:

«Η κυκλοφοριακή συμφόρηση στους δημόσιους δρόμους που δεν χρεώνουν διόδια, είναι ένα άλλο παράδειγμα μιας κρατικά δημιουργημένης τραγωδίας των κοινών. Αν οι δρόμοι ήταν ιδιόκτητοι, οι ιδιοκτήτες θα χρέωναν διόδια, και οι άνθρωποι θα λάμβαναν υπόψη τα διόδια, όταν αποφάσιζαν αν θα τα χρησιμοποιήσουν. Οι ιδιοκτήτες των ιδιωτικών δρόμων, πιθανότατα να προέβαιναν επίσης σε αυτό που ονομάζεται τιμολόγηση φορτίου αιχμής, χρεώνοντας υψηλότερες τιμές σε περιόδους αιχμής της ζήτησης, και χαμηλότερες τιμές σε άλλες περιόδους. Αλλά επειδή οι κυβερνήσεις είναι ιδιοκτήτες των δρόμων, τους οποίους χρηματοδοτούν με χρήματα των φορολογουμένων, συνήθως δεν χρεώνουν διόδια. Η κυβέρνηση καθιστά τους δρόμους ένα είδος κοινών. Το αποτέλεσμα είναι η συμφόρηση».⁴⁰

Η πρώην ΕΣΣΔ, είναι ένα καλό παράδειγμα αποτυχίας, λόγω έλλειψης ατομικής ιδιοκτησίας. Ένα καλό βιβλίο που δημοσιεύθηκε λίγο μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού συστήματος, και χρησιμοποιεί υλικό που είχε προκύψει ως αποτέλεσμα της Glasnost,

³⁸ This idea was originally published in Science, December 1968: Vol. 162. no. 3859, pp. 1243-1248; <http://www.sciencemag.org/cgi/content/full/162/3859/1243>.

³⁹ Tragedy of the Commons, entry in The Concise Encyclopedia of Economics published online by the Liberty Fund, Inc., (Library of Economics and Liberty, <http://www.econlib.org/library/Enc/TragedyoftheCommons.html>).

⁴⁰ Ibid.

περιγράφει μια απaráμιλλη οικολογική και περιβαλλοντική καταστροφή. Αυτή η καταστροφή ήταν αποτέλεσμα της δημόσιας ιδιοκτησίας, που ήταν ένα σύστημα που θα περιέγραφα ως εκείνο κατά το οποίο «κανείς δεν είναι υπεύθυνος, κανείς δεν πληρώνει, και κανείς δεν νοιάζεται». Δεν υπήρχε πραγματική λογοδοσία. Οι συγγραφείς αναφέρουν τον πρόεδρο της κρατικής επιτροπής για την Προστασία της Φύσης (Goskomprirroda), ο οποίος το 1989 παρατήρησε, ότι η τελική εξήγηση γι' αυτό που πήγε λάθος στην ΕΣΣΔ ήταν, ότι «στις Ηνωμένες Πολιτείες, η γη ανήκει σε ιδιοκτήτες, ενώ στην χώρα μας ανήκει στο κράτος - δηλαδή, σε κανένα».⁴¹ Όπου ήταν δυνατόν να υπάρξει ατομική ιδιοκτησία, τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Έτσι, για παράδειγμα, σε ιδιωτικά οικόπεδά τους -μόλις το 1 με 2 τοις εκατό του συνόλου των γαιών- οι αγρότες παρήγαγαν περίπου τα δύο τρίτα των πατατών και των αυγών, και περίπου το 40 τοις εκατό του κρέατος, που καταναλώνονταν στα μέσα της δεκαετίας του 1960.⁴²

Η αναδιανομή της ιδιοκτησίας για τους σύγχρονους σοσιαλιστές – και άλλους – είναι μια εναλλακτική λύση της κατάρρευσης. Μερικά πλεονεκτήματα της ατομικής ιδιοκτησίας, μπορούν να διατηρηθούν, ενώ διασφαλίζεται ότι εξαλείφονται οι τεράστιες ανισότητες. Αυτό είναι κάτι, που ο David Hume ονόμασε «εξισωτισμό». Προέβλεψε ότι όλες αυτές οι προσπάθειες θα αποτύχουν, επειδή

*«[...] είναι πραγματικά, στο τέλος, ανεφάρμοστες. Και όσο η αποτυχία δεν επέρχεται, τόσο πιο επιζήμιο είναι για την ανθρώπινη κοινωνία. Αν εξισωθεί η ιδιοκτησία, οι διαφορετικοί βαθμοί τέχνης των ανθρώπων, η φροντίδα, και η εργατικότητα τους, αμέσως θα διαλύσουν αυτήν την ισότητα. Ή αν καταπνιγούν αυτές οι αρετές, η κοινωνία θα εκπέσει στην πιο ακραία ένδεια, και αντί να περιοριστεί η επαιτεία σε λίγους, θα γίνει αναπόφευκτη σε ολόκληρη την κοινότητα».*⁴³

Ο εξισωτισμός της ιδιοκτησίας, είναι το ίδιο με το σοσιαλιστικό στόχο του εξισωτισμού των αποτελεσμάτων. Η διασφάλιση ότι οι περιουσίες είναι ίσες, δεν οδηγεί πουθενά, διότι διαφορετικά ανθρώπινα όντα παράγουν διαφορετικά αποτελέσματα, ακόμη και αν το σημείο εκκίνησης είναι το ίδιο. Η εναλλακτική – η κατάπνιξη των αρετών, ή, για να προσθέσω έναν άλλο παράγοντα, η μείωση των κινήτρων - υπονομεύει τα θεμέλια της οικονομικής προόδου, της επιχειρηματικότητας. Περιττό να λεχθεί, ότι η προσπάθεια να ελεγχθεί η κατανομή της ιδιοκτησίας, άμεσα ή έμμεσα, έχει ολέθριες συνέπειες, που ανταγωνίζονται εκείνες της κατάρρευσης της ατομικής ιδιοκτησίας.

⁴¹ Cited in: Ecocide in the USSR by Murray Feshbach and Alfred Friendly (London: Aurum Press, 1992), p. 49.

⁴² Ibid., p. 50.

⁴³ An Enquiry into the Principles of Morals, Section III. Of Justice, part 2. Text derived from the edition of 1777, web edition published by The University of Adelaide Library (eBooks@Adelaide); <http://etext.library.adelaide.edu.au/h/hume/david/h92pm/h92pm.zip>.

8. Βασική βιβλιογραφία για τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και της σημασίας τους

Armen A. Alchian, Property Rights, The Concise Encyclopedia of Economics, <http://www.econlib.org/library/Enc/PropertyRights.html>.

Tom Bethell, The Noblest Triumph – Property and Prosperity through the Ages, New York: St Martin's Press, 1998.

International Property Rights Index 2009 Report, study conducted by Anne Chandima Dedigama, Washington DC: Property Rights Alliance, 2009.

Garrett Hardin, Tragedy of the Commons, entry in The Concise Encyclopedia of Economics published online by the Liberty Fund, Inc., (Library of Economics and Liberty, <http://www.econlib.org/library/Enc/TragedyoftheCommons.html>).

Stephan Kinsella, Against Intellectual Property, Washington: Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2008.

Richard Pipes, Property and Freedom, New York: Alfred A Knopf, Inc., 1999.

Hernando de Soto, The mystery of capital: why capitalism triumphs in the West and fails everywhere else, London: Bantam Press, 2000.

Adam Thierer and Clyde Wayne Crews (eds.), Copy Fights: The Future of Intellectual Property in the Information Age, Washington: Cato Institute, 2002.

Για τον συγγραφέα

Ο Δρ Stefan Melnik εργάζεται σήμερα στη Γερμανία, ως ανεξάρτητος πολιτικός και εκπαιδευτικός σύμβουλος, και ειδικεύεται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων (μεθοδολογία εκπαίδευσης, επικοινωνίας και διευκόλυνσης, βασικά στοιχεία διαπραγμάτευσης, διαχείριση αντιθέσεων, συνηγορία), καθώς και στον σχεδιασμό και διεύθυνση μαθημάτων σε φιλελεύθερα θέματα, εργαστήρια πολιτικής, και διεθνή συνέδρια σχετικά με τις τρέχουσες υποθέσεις. Περαιτέρω τομείς δραστηριότητας, περιλαμβάνουν συγγραφικό έργο για πολιτικά και οικονομικά θέματα, καθώς και προγραμματισμό έργων και αξιολόγηση. Έχει δημοσιεύσει βιβλία και άρθρα, που αφορούν την εκλογική παρακολούθηση και τα εκλογικά συστήματα (από το 1994 και μετά), το κράτος δικαίου (1999), το μέλλον του «οργανωμένου φιλελευθερισμού» (2000), την διαπραγμάτευση (2001), τα οφέλη της οικονομικής ελευθερίας (2004-2009), την εκπαιδευτική πολιτική (2007-2008), και την παγκόσμια οικονομική κρίση (2009).